

Kaitseväeteenistuse seaduse muutmise ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Sisukokkuvõte

Eesti kaitsevõime rajaneb Eesti inimestel, kes panustavad riigikaitse ajateenijate, tegev- ja reservväelaste või vabatahtlikena. Eesti elanikkonna valmisolek osaleda kaitsetegevuses vastavalt oma võimetele ja oskustele on suur. Eelnõu on välja töötatud eelkõige selleks, et avardada riigikaitse panustamise võimalusi.

Eelnõuga muudetakse kaitseväeteenistuse seadust, avaliku teenistuse seadust, kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadust, kaitseväge korralduse seadust ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust.

Kaitseväeteenistuse seaduse (edaspidi *KVTS*) muudatuse eesmärk on laiendada võimalusi panustada Kaitseväge ülesannete täitmisse. Selleks luuakse *KVTS*-i sätteid, millega reguleeritakse reservis olevate isikute võimalusi asuda vabatahtlikult Kaitseväge ülesandeid täitma.

Ajateenistust korraldavate sätete juures luuakse võimalus ajateenistuse ennetähtaegseks lõpetamiseks seoses isiku tegevteenistusse asumisega, samuti nähakse ette võimalus lähetada nõusoleku andnud ajateenija rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile.

Lisaks ajakohastatakse Kaitseväes distsiplinaarmenetluse läbiviimise sätteid.

Kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduses (edaspidi *KVTRS*) muudetakse tegevteenistuspensioni saamise aluseid ning seaduses kaotatakse piirang, mille kohaselt ei või tegevteenistuspensioni saav isik samal ajal olla tegevteenistuses ja politseiteenistuses.

Kaitseväge korralduse seaduse (edaspidi *KKS*) muudatusega luuakse võimalus suunata isik, kes on Kaitseväes avalikus teenistuses või töötab seal töölepingu alusel, sõjaväelisele väljaõppele ning täpsustatakse väljaõppet viibimisel kohaldatavat töö- ja puhkeaja regulatsiooni.

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (edaspidi *RSVS*) muudatusega täiendatakse riigisaladusele juurdepääsu andmise erisusi, mille kohaselt on võimalik sarnaselt reservteenistuses olevatele isikutele anda riigisaladusele juurdepääsu õigus ka ajateenijatele kaitseväeteenistuskohustuse täitmise ajaks. Erisuste alla lisatakse ka rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil (edaspidi *RSO*) osalevad tegevväelased, kelle rahuaja ametikohal ülesannete täitmine ei eelda juurdepääsu õigust riigisaladusele, kuid kellele on võimalik anda riigisaladusele juurdepääsu õigus *RSO*-l viibimise ajaks. Juurdepääsu õigus antakse julgeolekukontrolli teostava asutuse otsuse alusel.

Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja kavandi on koostanud Kaitseressursside Amet koostöös Kaitseväega ning eelnõule on teinud juriidilise kontrolli Kaitseministeeriumi õigusosakond, kes vastutab eelnõu menetlemise eest (eda.loo-suun@kaitseministeerium.ee). Eelnõu kontaktisik on

Kaitseressursside Ameti peadirektor Anu Rannaveski (anu.rannaveski@kra.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega Euroopa Liidu õigusega. Eelnõule on koostatud väljatöötamiskavatsus¹, mille märkustega arvestamise tabel on toodud eelnõu seletuskirja lisas 1.

Eelnõuga muudetakse:

- 1) kaitseväeteenistuse seadust (RT I, 20.02.2024, 4);
- 2) avaliku teenistuse seadust (RT I, 06.07.2023, 21, edaspidi *ATS*);
- 3) kaitseväe korralduse seadust (RT I, 27.01.2023, 3);
- 4) kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadust (RT I, 20.02.2024, 6);
- 5) riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust (RT I, 07.03.2023, 10).

Selleks et eelnõu seadusena vastu võtta, on vaja Riigikogu poolthääle enamust.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu üldiseks eesmärgiks on laiendada Kaitseväe ülesannete täitmisesse panustamise võimalusi Kaitseväes avalikus teenistuses või töösuhtes olevate isikute (edaspidi koos tsiviilteenistujate), reservis olevate isikute ja ajateenijate kaasamisena. Tsiviilteenistujate, reservis olevate isikute ja ajateenijate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisesse võimaldab katta teatud valdkondades personalivajadust ka nende isikutega, kes ei ole tegevväelased.

2.1. Tsiviilteenistujate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisesse

Kaitseväes on valdkondi, mis on kaetud tegevväelastega. Samas ei eelda valdkondlik vajadus igapäevast sõjaväelist väljaõpet või on see võrreldes erialase haridusega teisejärguline. Tegevväelaste koolitamine on ressursimahukas ja kui konkreetsel ametikohal ei ole sõjaväelist väljaõpet tingimata vaja, ei pea seda funktsiooni täitma tegevväelane. Rahuajal saab Kaitseväe ülesannete täitmise harjutamiseks mõeldud õppustel rakendada tegevväelast lihtsamini kui tsiviilisikut, kelle töö- ja puhkeaeg on rangelt reguleeritud *ATS*-is või töölepingu seaduses (edaspidi *TLS*). Kui Kaitseväes oleval tsiviilteenistujal saaks õppustele kaasata tegevväelastega samadel tingimustel, oleks võimalik vähendada sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohtade vajadust ja seeläbi hoida kokku ressursse, mis muidu läheks tegevväelastele sõjaväelise väljaõppe andmiseks. Lisaks annab see võimaluse asuda Kaitseväkke tööle isikutel, kes ei soovi asuda tegevteenistusse.

Eelnõu täiendatakse *KKS*-i sätetega, millega reguleeritakse Kaitseväes töötavate tsiviilteenistujate õppusel osalemist ja osalemise eest tasustamist.

2.2. Reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisesse

KVTS-i kohaselt on reservteenistus reservis oleva isiku poolt kaitseväeteenistuskohustuse täitmine õppekogunemisel või lisaõppekogunemisel ja reservteenistuses osalemine on reservis olevale isikule kohustuslik. Kaitseväekohustus on isikul 18.–60. eluaastani.

KVTS kehtestab tingimused, kui palju võib isikut reservis oleku ajal õppekogunemistele kutsuda ja kui pikk võib olla ühel õppekogunemisel osalemise aeg. Vastavad piirangud on

¹ Eelnõude infosüsteemi toimik nr 24-0249/01.

kehtestatud isiku auastme põhiliigi alusel ja nimetatud kriteeriumid kehtivad ka kohustuslikus korras õppekogunemisel osalemise kohta. Lisaks nähakse KVTS-is ette võimalus reservis oleval isikul osaleda õppekogunemisel vabatahtlikult. Kehtiva KVTS-i järgi ei kohaldata vabatahtlikult õppekogunemisel osalevale isikule KVTS-ist tulenevaid piiranguid õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemise aja kohta, samuti ei loeta vabatahtlikult õppekogunemisel osalemist reservteenistuse kestuse hulka, ent vabatahtlikuna reservteenistuses osalemisel laienevad isikule KVTS-ist tulenevad õigused ja tagatised, nagu ka kohustuslikus korras reservteenistuse puhul.

Alates 2022. aastast, mil tekkis kiireloomuline vajadus õpetada välja suures mahus maakaitse üksuseid, hakati instruktoritena kaasama reservis olevaid isikuid, kes on läbinud vajaliku väljaõppe (käsunduslepinguga, õppekogunemisel vabatahtlikuna vms).

Sellest praktikast nähtus, et reservis on suurel hulgal sõjaväelise väljaõppe saanud isikuid, kes tegevteenistusse asuda ei soovi, kuid oleksid valmis ja huvitatud panustama ka edaspidi Kaitseväe tegevusse reservväelasena. Üks selliseid tegevusi on muu hulgas RSO-del osalemine. Riigikaitseeaduse alusel võib RSO-le lähetada ka reservis olevaid isikuid reservteenistuse raames, kuid reservväelase RSO-le lähetamine on KVTS-is õiguslikult reguleerimata. Üldjuhul kestab üks RSO rotatsioon kauem kui KVTS-is ettenähtud koguperiood, mil on lubatud reservis olevat isikut kogu tema reservis oleku ajal õppekogunemistele kutsuda. Seetõttu ei ole kehtiva korra alusel võimalik õppekogunemise raames üksust RSO-le saata tulenevalt eespool nimetatud KVTS-is kehtestatud piirangutest.

Selleks et kaasata reservis olevaid isikuid vabatahtlikuna muudesse sõjaväelise väljaõppega seotud tegevustesse, tuleb KVTS-is sätestada täiendav teenistusliik, milleks oleks vabatahtlik osalemine Kaitseväe ülesannete täitmisel. Lisateenusliik oleks eristatud õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemisest, s.t sellise teenistusliigi puhul ei arvata teenistuses viibitud aega reservteenistuse hulka, samuti ei kaasne sellega täiendavaid kohustusi kolmandatele isikutele (tööandjad). Uue teenistusliigi puhul on võimalik lähetada vabatahtlikke reservis olevaid isikuid RSO-le, mehitada alalises valmiduses olevaid üksuseid ja kaasata neid näiteks ka ajateenijate väljaõppe läbiviimisse.

2.3. Ajateenijate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisse

Kaitsevägi on hinnanud, et vastava taseme väljaõppe läbinud ajateenijaid saaks kaasata lisaks sõjaväelisele väljaõppele ka muude Kaitseväe ülesannete täitmisele, kuid seadusest tulenevate piirangute tõttu ei ole see praegu võimalik. Kehtiv KVTS võimaldab suunata ajateenijaid väljaõppe huvides teise paikkonda riigi sees ja lähetada neid ka välisriiki, kuid keelatud on lähetada neid RSO piirkonda. Kaitseväe hinnangul on selline keeld liialt piirav ega võimalda teatud eriala omandavatele ajateenijatele täiemahulist väljaõpet läbi viia.

Mereväe laevad on ühe kolmandiku ulatuses mehitatud ajateenijatega ning mere- ja laevapraktika on oluline osa mereväkke suunatud ajateenijate väljaõppes. Uute NATO kaitseplaanide alusel on NATO alaline miinitõrje grupp nüüd NATO kiirreageerimisüksuse koosseisus RSO-l, kuid kehtiva KVTS-i sätte järgi on ajateenijate lähetamine RSO-le või RSO piirkonda keelatud. Seetõttu on tekkinud olukord, kus miinitõrje grupi laevadele ajateenijaid enam suunata ei saa ja seepärast jääb nende laevapraktika kasinaks.

Eelnõuga luuakse võimalus suunata ajateenija RSO-le ja võtta erialase väljaõppe omandanud ajateenija tegevteenistusse enne ajateenistustähtaja lõppu, et tagada Kaitseväe ülesannete järjepidev täitmine vajalikus mahus isikkoosseisuga. Enne tähtaega reservi arvamine ja tegevteenistusse võtmine või ajateenija RSO-le lähetamine toimuvad vaid ajateenija struktuuriüksuse ülema ettepanekul ja ainult ajateenija nõusolekul ning eeldusel, et ajateenija on omandanud edasiseks teenistuseks vajaliku väljaõppe ja oskused.

2.4. Tegevteenistuspensioni maksmise korralduse muutmine

Viimastel aastatel on üha suurenenud tegevteenistuspensionile siirdumine, sest 1990-ndatel teenistusse asunud jõuavad tegevteenistuspensioniiikka (50 eluaastat) ning otsustavad lahkuda teenistusest enne piirvanuse täitumist (olenevalt tegevväelase auastmest 55, 60 või 65 eluaastat). KVKRS-i järgi ei maksta tegevteenistuspensionit tegev- või politseiteenistuses olles ning seetõttu otsustatakse piirvanuse täitumisel tegevteenistusest lahkuda, kuna isikule on kasumlikum saada tegevteenistuspensionit ja töötasu ühel ajal, minnes tööle väljapoole Kaitseministeeriumi valitsemisala või naastes tööle Kaitseväge tsiviilteenistujana.

Peamised lahkujad selles kategoorias on vanemallohvitserid (vanemveebel – staabiveebel) ja vanemohvitserid (major – kolonel) ehk just need teenistusrühmad, kes panustavad enim riigikaitsele vajalikku võimearendusse. Pikaajalise kaitseväelase kogemus on Kaitseväge arenguks oluline ning seda kogemust tuleb võimalikult pikka aega tulemuslikult kasutada. Samuti on 50. eluaastates tegevväelased füüsiliselt piisavalt aktiivsed ja nende tervises seisund on endiselt sobiv jätkamiseks tegevteenistust Kaitseväes.

Kui kehtiv olukord jätkub, lahkub iga kuu üks-kaks tegevteenistujat pensionile, raskendades vajalike võimearenduste elluviimist. Muudatuse eesmärk on vähendada tegevteenistusest lahkumist seoses tegevteenistuspensionile siirdumisega, et tagada planeeritud võimearenduste elluviimiseks piisaval hulgal ning vajaliku sõjaväelise väljaõppe ja teenistuskogemusega tegevväelaste olemasolu. Kaitseväge teenistuse seaduse rakendamise seaduses kaotatakse piirang, mille kohaselt ei või tegevteenistuspensionit saav isik samal ajal olla tegevteenistuses.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kuuest paragrahvist ning sellega muudetakse vastavalt KVTS-i, ATS-i, KKS-i, KVTSRS-i ja RSVS-i. Kuuendas paragrahvist sätestatakse muudatuste jõustumise aeg.

Paragrahviga 1 muudetakse KVTS-i.

Punktis 1 muudetakse KVTS-i § 2 lõikes 6 sätestatud volitusnormi sõnastust, millega kehtestatakse kaitsevägekohustuslasele ja kaitsevägekohustust võtta soovivale isikule identifitseerimiskoodi moodustamise ja väljastamise kord. Identifitseerimiskood moodustatakse kaitsevägekohustuslastele ja kaitsevägekohustust võtta soovivale isikule siis, kui tema andmed kantakse kaitsevägekohustuslaste registrisse. Kaitsevägekohustuslaste register on andmekogu, mille eesmärk on pidada arvestust kaitsevägekohustuslaste, kaitsevägekohustust võtta soovivate isikute, kaitsevägekohustuse täitmise ning KVTS-is ettenähtud toimingute ja otsuste tegemise üle ning tegevteenistusse asumise nõuetele vastavuse kohta.

Identifitseerimiskood on vajalik selleks, et tuvastada isik kaitseväge teenistuse kohustuse täitmisel. Identifitseerimiskoodi moodustavad isikukood ja riigi tunnusena tähis „EST“. Identifitseerimiskoodile võib lisamärkena kanda andmed isiku veregrupi ja reesusfaktori ning usutunnistuse kohta, kui need andmed on olemas.

Kehtiva volitusnormi kohaselt nähakse määrusega ette ka identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise kord. Kuna identifitseerimiskood moodustatakse siis, kui isiku andmed kantakse kaitsevägekohustuslaste registrisse, näeb isik tema kohta moodustatud koodi kaitsevägekohustuslaste registrisse sisse logides ning eraldi identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise korda ei ole vaja määruse tasemel kehtestada. Seetõttu jäetakse identifitseerimiskoodi moodustamisest teavitamise kohustus volitusnormist välja.

Punktis 2 täiendatakse KVTS-i § 3 punktiga 3 ning lisatakse kaitseväeteenistuse liigituse juurde vabatahtlik teenistus. Kehtiva korra kohaselt jaguneb kaitseväeteenistus kaitseväeteenistuskohustuse täitmiseks ja tegevteenistuseks. Uue kaitseväeteenistusliigina kehtestatakse vabatahtlik teenistus. Kaitseväeteenistuskohustus on osalemine õppekogunemisel, lisaõppekogunemisel ja ajateenistuses kohustuslikus korras, kuid uue teenistusliigi puhul saab reservis olev isik osaleda Kaitseväe tegevuses ja ülesannete täitmisel vabatahtliku teenistuse raames. KKS-i § 3 järgi on Kaitseväe ülesanded muu hulgas riigi sõjaline kaitsmine ja osalemine kollektiivses enesekaitstes, osalemine rahvusvahelises sõjalises koostöös riigikaitseeaduses sätestatud korras, valmistumine riigi sõjaliseks kaitseks ja osalemiseks kollektiivses enesekaitstes. Seega saab vabatahtlikke teenistujaid kaasata KKS-i §-s 3 loetletud ülesannete täitmisse lähtuvalt nende väljaõppest, oskustest ja läbitud koolitustest.

Kaitseväeteenistuses olev isik on kaitsevaelane, seega loetakse ka vabatahtlikus teenistuses olev isik kaitsevaelaseks.

Vabatahtlikule teenistusele ei laiene kohustuslikule teenistusele ettenähtud nõudeid ega piiranguid. Kuna reservis olevat isikut ei võeta tegevteenistusse, ei laiene talle ka rahuaja ametikohale nimetamise nõuded (sõjaväeline auaste, ametikoha füüsilise ettevalmistuse nõuded). Lisaks ei pea neile eraldi tervisekontrolli tegema, kui vastavust kaitseväeteenistuskohustustase tervisenõuetele on juba varem hinnatud.

Kuna Kaitseväe ülesannete täitmisel täidavad reservis olevad isikud tegevväelastega samu teenistusülesandeid, oleks ka teenistuses viibimise aja eest makstav tasu sarnane tegevväelasega.

Punktiga 3 täiendatakse KVTS-i paragrahvi 7¹, milles sätestatakse vabatahtliku teenistuse mõiste. Eelnõu kohaselt on vabatahtlik teenistus reservis oleva isiku osalemine Kaitseväe ülesannete täitmisel. Vabatahtlik teenistus on eristatud reserv- ja tegevteenistusest. Vabatahtlik teenistus ei ole kaitseväekohustuse täitmine, vaid reservis olev isik asub täitma Kaitseväe ülesandeid omal soovil. Vabatahtlikus teenistuses täidab isik samu teenistusülesandeid nagu rahuaja ametikohale nimetatud tegevväelane, kuid teenistusse võtmise vorm ja teenistuse korraldus erinevad tegevteenistusest. Vabatahtlikusse teenistusse võetakse isik konkreetse ülesande täitmiseks või tegevuse elluviimiseks ning vastavad ülesanded ja tegevused määratakse teenistusse võtmise lepingus. Uue teenistusliigi loomise eesmärk on võimaldada kaasata Kaitseväele vajaliku väljaõppega reservis olevat isikut lühiajaliselt ning vajaduspõhiselt näiteks ajutiselt mehitamata ametikoha ülesande täitmisele. Kaasamisvajaduse teeb kindlaks Kaitseväge sõltuvalt olukorrast ja tegevustest, kuhu oleks ajutiselt vaja kaasata spetsiifilise väljaõppe ja taustaga isikuid, või kui olemasoleva isikkoosseisuga ei ole võimalik tegevusi vajalikus mahus ellu viia. Teiselt poolt annab see soovijatele võimaluse panustada riigikaitseesse rohkemal määral. Paindlikku töötamist (ja enda mittesidumist pikaajaste töölepingutega) hindab järjest rohkem inimesi tööturul.

Kuna vabatahtlik teenistus on eristatud kaitseväekohustuse täitmisest, ei laiene siinkohal reservis oleva isiku teenistusse võtmisel reservteenistusse võtmise piiranguid. Näiteks vabatahtliku teenistuse puhul ei laiene KVTS-i § 70 lõike 3 punktis 1¹ ning KVTS-i § 70 lõikes 4 sätestatud piirangud, mille kohaselt ei kutsuta reservteenistusse ega lisaõppekogunemisele reservis olevat isikut, kes on asunud või nimetatud riigikaitsealase töökohustusega ametikohale. Kuna tegemist on reservis oleva isiku enda algatusel, vaba tahte alusel tehtava lühiajalise tegevusega, arvestades enda töö- ja eraelu võimalusi, siis ei ole selle teenistusliigi puhul vaja kehtestada kõiki samasuguseid piiranguid ja kohustusi, mis on ette nähtud kaitseväekohustuse täitmisele. Vabatahtlikus teenistuses olev isik on vabatahtlik teenistuja.

Punktiga 4 muudetakse KVTS-i § 9. Kehtiva sätte kohaselt esitab valdkonna eest vastutav minister iga aasta 1. märtsiks Vabariigi Valitsusele eelmise kalendriaasta kohta aruande kaitsevähkohustuse täitmisest ja kaitseväheteenistuse korraldamisest. Kuna ministriumite aruandekohustus tuleneb Vabariigi Valitsuse seaduse § 41 lõikest 1, ei ole otstarbekas täiendavat aruande esitamise kohustust KVTS-is sätestada. Kaitsevähkohustuse täitmise aruanne on teavitav dokument ja sellega ei kaasne Kaitseministeeriumile, valitsemisala asutustele ega Vabariigi Valitsusele lisakohustusi. Seetõttu muudetakse sätet selliselt, et aruanne kaitsevähkohustuse täitmise ja kaitseväheteenistuse korraldamise kohta avalikustatakse iga aasta 1. aprilliks Kaitseministeeriumi ja Kaitseressursside Ameti veebilehel ning huvilistel on õigus teha lisapäringuid ja esitada täpsustavaid küsimusi avalikustatud aruande kohta. Aruande avalikuks tegemise tähtaega muudetakse praktilisest vajadusest ühe kuu võrra hilisemaks.

Punktiga 5 muudetakse KVTS-i § 22 lõiget 5. Kehtiva sõnastuse kohaselt võib tegevvälase esitada uue sõjavälase auastme saamiseks, kui ta vastab rahuaja ametikoha nõuetele, on kaitseväheteenistuses olnud vähemalt nõutava auastme vanuse ning rahuaja ametikohale vastavust hinnanud ülem või temast kõrgem ülem on teinud sellekohase ettepaneku. Tegevvälaste puhul toimub nõutava auastme vanuse arvestus vaid kaitseväheteenistuses oldud aja eest, kuid reservis olevate isikute auastme vanuse arvestamisel arvestatakse ka reservis oldud aega. Seega on tegevvälaste ja reservis olevate isikute auastme andmise alused erinevad, mis ei ole aga põhjendatud. Et auastme andmise nõudeid ühtlustada, jäetakse tegevvälaste auastme andmise nõuete sättest välja kaitseväheteenistuses oldud aeg ning nõutava auastme vanuse arvestamisel arvatakse juurde ka reservis oldud aeg.

Punktidega 6 ja 7 muudetakse ning täiendatakse välisriigis elava kutsealuse ajateenistusse asumisest vabastamise sätteid. KVTS-i § 39 lõike 1 punkti 4 kohaselt vabastatakse ajateenistusse asumisest isik, kes on vahetult tema andmete kaitsevähkohustuslaste registrisse kandmisele eelnenud ajal elanud rahvastikuregistri andmetel katkematult vähemalt seitse aastat välisriigis või on vahetult tema andmete kaitsevähkohustuslaste registrisse kandmisele eelnenud ajal sündinud ja elanud välisriigis ning ei ole viie aasta jooksul andmete registrisse kandmisest arvates esitanud kirjalikku taotlust aja- või asendusteel asumiseks. Muudatuse kohaselt jäetakse sättest välja isiku poolt ajateenistusse asumise taotluse esitamise tähtaeg (viis aastat) ning uue sõnastuse kohaselt arvab Kaitseressursside Amet isiku, kes on rahvastikuregistri andmetel elanud vahetult enne 17-aastaseks saamist seitse aastat välisriigis, reservi ilma viieaastast ooteperioodi rakendamata ning sellises saatuses isikul on võimalik esitada ajateenistusse asumise taotlus kogu kutsealuse vanuse jooksul (kuni 28-aastaseks saamiseni). Taotluse saamisel hindab amet isiku terviseseisundit ja tervisenõuetele vastavust ning seejärel muudab isiku andmed registris uuesti kutsealuseks ja väljastab aja- või asendusteel asumise otsuse (lõiked 6 ja 7).

Punktiga 8 muudetakse KVTS-i § 44 lõiget 2. Uue sõnastusega muudetakse kutseõppe ja kõrghariduse omandamiseks ajateenistusse kutsumisest ajapikenduse taotlemise kord selgemaks ning taotlemise alused ühtlustatakse välisriigis kõrghariduse omandamise ajapikenduse taotlemise korraga. Seni kehtinud sätte kohaselt tuli Eestis kõrgharidust omandaval kutsealusel esitada ajapikenduse taotlus hiljemalt 15. septembriks ning taotluses tuli märkida, millal ta kolme aasta jooksul alates õpingute alustamisest soovib ajateenistusse asuda. Samas, välisriigis kõrgharidust omandaval kutsealusel selliseid lisatingimusi kehtestatud ei ole. Muudatuse eesmärk on lihtsustada ja võrdsustada ajapikenduse taotlemise aluseid ning Eesti

kutseõppeasutuses või kõrgkoolis õpingute jätkamiseks ajapikenduse taotlemisel kaotatakse ära senised lisatingimused. Uue korra kohaselt tuleb kutsealusel, kes alustab õpinguid kõrgkoolis vahetult peale keskhariduse omandamist, esitada ajapikenduse taotlus hiljemalt 30 päeva jooksul kõrgkooli immatrikuleerimisest. Ajapikendust on õigus saada kuni õpingute nominaalaja lõpuni, kuid mitte kauem kui kutsealuse 23-aastaseks saamiseni. Ka edaspidi on kutsealusel õigus asuda ajateenistusse varem, taotledes kõrgkoolist akadeemilist puhkust, mida võimaldatakse kõrgharidusseaduse § 15 lõike 1 punkti 7 alusel kuni aasta ajateenistuse läbimiseks.

Punktiga 9 täiendatakse KVTS-i § 49 lõikega 16. KVTS-i §-s 49 on sätestatud ajateenijate põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused. Kuna kodanike põhiõigused ja -vabadused tulenevad Eesti Vabariigi põhiseadusest, siis on ajateenistuses kui põhiseadusest tuleneva kohustuse täitmise perioodil seatud ajateenijate õigustele ja vabadustele teatud piirangud. Eelnõuga nähakse ette, et ajateenijale võib ilma tema nõusolekut küsimata taotleda Kaitseväge algatusel salastatud teabele juurdepääsu õigust, kui Kaitseväge juhataja on määranud ajateenija rahuaja ametikohale juurdepääsu õiguse taseme riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses sätestatud korras.

Lähiaastatel hangitakse riigikaitseks üha rohkem süsteeme (nt keskmaa õhutorje, mitmikraketiheitjad, varitsev õhuründemoon, laevatõrje raketisüsteem jne), mille kasutusele võtmise eelduseks on nende kasutajate salastatud teabele juurdepääsu õiguse omandamine. Eesti riigikaitse on üles ehitatud reservteenistuse põhimõttel, mis tähendab, et mitmeid (relva)süsteeme opereerivad ka kaitsevägekohustuslased kaitseväge teenistuskohustuse täitmisel (sh ajateenijad oma sõjaväelise väljaõppe ajal) ning seega on vajalik, et neil oleks õigus salastatud teabele juurde pääsuks ja seda töödelda juba väljaõppe ehk ajateenistuse ajal. Riigisaladusele juurdepääsu loa saamise protsess kestab vähemalt kolm kuud, millele võib lisanduda ühekuuline salastatud välisteabele juurdepääsu sertifikaadi väljastamise aeg, mis moodustab olulise aja näiteks kaheksakuulisest ajateenistusest, mille jooksul ei saa ajateenijat kaasata salastatud süsteemidega seotud väljaõppesse. Lisaks eeldab protsess, et isik esitab vaba tahte alusel vastava taotluse, ja julgeolekukontrolli tegemiseks peab isik esitama ka nõusoleku. Samas on kaitseväge teenistuskohustuse täitmine kohustuslik ning KVTS-i § 12 lg 7 ja § 51 järgi võib Kaitseväge sätetes nimetatud subjekte nimetada ametikohale ilma nende nõusolekuta. Ametikoha ülesannetest lähtuvalt võib olla vaja riigisaladust ja/või salastatud välisteavet töödelda, mis eeldab vastava loa või sertifikaadi olemasolu.

Selleks et ajateenistust tõhustada ja väljaõppe sujuvamaks muuta, peab Kaitseväge vajalikuks, et ka ajateenijate puhul saaks rakendada samasugust erandit, nagu on sätestatud sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale nimetatud kaitsevägekohustuslasel (riigisaladuse ja välisteabe seaduse § 30¹), s.t kaitseväge teenistuskohustuse täitmise ajaks antakse ajateenijale riigisaladusele juurdepääsu õigus julgeolekukontrolli teostava asutuse otsuse alusel. Juhul kui ajateenijale juurdepääsu õigust ei anta, siis ei jää tal ajateenistus läbimata, vaid ta nimetatakse ametikohale, millel ei ole ette nähtud salastatud teabele juurdepääsu õigust.

Kaitseväge hinnangul on neid ajateenijaid, kellel on juurdepääsu õigust vaja, kalendriaastas umbes 400, olenevalt Kaitseväge võimearendustest.

Punktiga 10 muudetakse KVTS-i § 52 lõiget 5. Paragrahvis 52 on sätestatud ajateenija lähetamise ja ajateenistuskohast väljalubamise kord. Lõike 5 sõnastuse kohaselt on ajateenija lähetamine rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile või rahvusvahelise sõjalise operatsiooni piirkonda keelatud.

See piirang on kehtestatud seetõttu, et RSO-le ei saadetak isikuid, kellel puuduvad väljaõppe ja vajalikud oskused. Samas on Kaitseväge hinnangul ajateenijad pärast sõduri baaskursuse ja vastava eriala väljaõppe läbimist omandanud vajalikud oskused ja teadmised, et osaleda ka

muudes Kaitseväe tegevustes. Tavapraktikas komplekteeritakse RSO-dele saadetakse üksused tegevväljastest, kuid praegusajal on tekkinud olukord, kus mereväe laevastikku kuuluv miinitõrje grupp on määratud RSO-le NATO kiirreageerimisüksuse koosseisus, mistõttu ei saa nendele laevadele ajateenijaid võtta kehtiva piirangu tõttu. Seega on ajateenijate väljaõppe võimalused piiratud. Olukorra lahendamiseks tuleb luua võimalus lähendada RSO-le või RSO piirkonda ka ajateenija, kuid tingimusel, et ajateenija on omandanud sellise taseme väljaõppe, mis võimaldaks tal täita laevameeskonna ülesandeid. Ajateenija oskuste ja väljaõppe kohta annab hinnangu väljaõpet korraldav ülem.

Lisaks tuleb enne lähetamist küsida ajateenija kirjalikku nõusolekut RSO koosseisu arvatud laeval teenistusülesannete täitmiseks. Kuigi väljaõppel osalemine on ajateenijale kohustuslik, lähetatakse RSO piirkonda vaid neid ajateenijaid, kes on andnud selleks oma nõusoleku.

Seega, lähtuvalt eeltoodust muudetakse eelnõuga KVTS-i § 52 lõiget 5 ning sätestatakse, et ajateenija lähetamine rahvusvahelisele sõjalisele operatsioonile või rahvusvahelise sõjalise operatsiooni piirkonda on lubatud vaid ajateenija nõusolekul.

Siinkohal on oluline tuua välja, et ajateenija RSO-l osalemise aeg ja ajateenistuse kogukestus kokku ei tohi ületada esialgset ajateenistuse kestust.

Ajateenijale makstakse RSO-l osalemise ajal suuremat toetust, mille maksmise ulatus ja kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse 03.01.2017. a määrusega nr 1 „Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservvälasele õppekogunemisel ja reservasendusteenistujale reservasendusteenistuses ja erakorralises reservasendusteenistuses osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord“.

Kehtiva määruse kohaselt makstakse ajateenijale igakuist toetust ja kui ta lähetatakse välisriiki kauemaks kui 14 päevaks, makstakse talle lisatoetust 10 eurot päevas kuni lähetuse lõpuni.

Vabariigi Valitsuse määrusesse lisatakse toetus, mida hakatakse maksma ajateenijale RSO-l osalemise ajal peale igakuise toetuse. Kuna RSO-le lähetatud ajateenija täidab RSO-l tegevväljasega samu ülesandeid, siis võetakse makstava toetuse suuruse arvutamise aluseks RSO-l osalemise ajal tegevväljasele makstava päevaraha suurus, mis on 32 eurot.

KVTS-i § 116 lõike 3 kohaselt võib tegevväljase päevaraha RSO ajal suurendada. Päevaraha suurendamise tingimused ja korra kehtestab Kaitseväe juhataja. Päevaraha suurendatakse vastavalt RSO piirkonnale määratud koefitsiendi korrutisega. Näiteks kui piirkonna või ülesande koefitsient on 2,0, siis korrutatakse vastava koefitsiendiga ka päevaraha suurus. Et tagada ajateenijatele ühetaoline ja selge toetuse maksmise kord, nähakse Vabariigi Valitsuse määruses ette kindel toetussumma, mis ei sõltu RSO piirkonna või ülesande koefitsiendist. Et vähendada kahe sarnaseid teenistusülesandeid täitva, kuid erineva sihtrühma ebavõrdset kohtlemist, kehtestatakse toetuse suuruseks 64 eurot päevas. 64 eurot on keskmine päevaraha suurus, mida makstakse tegevväljasele, kes on lähetatud RSO piirkonda, mille koefitsient on 2,0. See koefitsient on kehtestatud riskiga RSO ülesandele või piirkonnale.

Punktiga 11 täiendatakse KVTS-i § 52 lõigetega 5¹ ja 5², milles täpsustatakse ajateenija RSO-le lähetamise korda. Uute sätete kohaselt võib ajateenija RSO-le lähetamiseks antud kirjaliku nõusoleku igal ajal tagasi võtta ning kui ta võtab nõusoleku tagasi RSO-l osalemise ajal, siis peab Kaitseväge korraldama ajateenija RSO-lt tagasi toomise esimesel võimalusel. Sellisel juhul toimetatakse ajateenija tema ajateenistuskohale ja tema tavapärane väljaõpe jätkub kuni ajateenistuse lõpuni.

Punktiga 12 muudetakse KVTS-i § 52 lõiget 6, milles on sätestatud ajateenija ajateenistuskohast väljalubamise kord. Sätte kohaselt on ajateenijal õigus taotleda ajateenistuskohast väljalubamist, kui see ei takista sõjaväelise väljaõppe läbiviimist ega teenistusülesannete täitmist. Senise korra kohaselt tuli ajateenijal esitada kirjalik taotlus, kui ta soovis ajateenistuskohast väljaluba saada. Muutunud tava tõttu antakse väljaluba ajateenijale

ka ilma tema taotlusest. Kuigi väljaloo andmise sagedus ja kord sõltuvad väljaõppe intensiivsusest ning plaanist, on tänapäeval üha tavalisem, et ajateenijal lubatakse ajateenistuskohast lahkuda peale tunniplaanis ettenähtud väljaõpet ning ajateenijal tuleb väeosa naasta enne öörahu. Kuna seaduses kehtestatud väljaloo taotlemise kord ja tegelik väljaloo andmise tava enam ei ühti, antakse eelnõuga ajateenistuskohast väljalubamise korra kehtestamine üle Kaitseväge juhatajale (eelnõu punkt 13).

Punktis 14 muudetakse KVTS-i § 56, milles on sätestatud ajateenistuse lõppemise alused. Kui üldjuhul loetakse ajateenistus lõppenuks ajateenistuse kestuse lõppemisega ehk 8- või 11-kuulise väljaloo läbimisel, siis teatud asjaolude esinemisel vabastab ajateenistuskoha ülem ajateenija ajateenistusest enne ajateenistustähtaja lõppu. Näiteks vabastatakse ajateenija ajateenistusest enne tähtaega, kui ta ei vasta või ajutiselt ei vasta kaitsevägeajateenistuskohustuslase tervisenõuetele või kui ajateenija sai lapsevanemaks või muuks last ülal pidavaks isikuks või ainsaks isikuks, kes peab ülal raske või sügava puudega inimest, ning ülalpidamiskohustus tuleneb perekonnaseadusest.

Lisaks eeltoodule on KVTS-is sätestatud juhud, millal võib ajateenistuskoha ülem ajateenija enne tähtaega ajateenistusest vabastada. Need on ajateenija raske perekondlik olukord või kui esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse kadetina või esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija asub kõrgharidust omandama arsti või õe erialal. Muul põhjusel vabastatakse ajateenistusest enne tähtaega üldjuhul siis, kui isik ei ole läbinud ajateenistust ettenähtud mahus ja teda sõjaaja ametikohale ei nimetata.

Ajateenistus loetakse lõppenuks, kui ajateenija on läbinud kogu väljaõppeprogrammi ettenähtud tähtajaga. Erialakursus läbitakse umbes viie kuu möödumisel ajateenistuse algusest, mis tähendab, et selleks ajaks on ajateenija omandanud enda ametikohale vastavad oskused ja teadmised. Pärast erialakursuseid jätkub ajateenijate väljaõpe üheskoos allüksusekursusel, mille eesmärk on harjutada koostööd oma jao, rühma, kompanii ja suurema üksuse koosseisus. Seega on selleks etapiks ajateenijal läbitud kolm neljandikku tema väljaõppeprogrammist, ta on omandanud n-ö üksikvõitlejana ametikohale kehtestatud nõuded ja oskused ning seega saaks ta asuda tegevteenistusse enne ajateenistuse väljaõppeprogrammi läbimist (st 8- või 11-kuu läbimist). Tänapäeval on võimalik sellisel viisil tegevteenistusse võtta ajateenijat vaid kadetina. Et tagada Kaitseväge teatud ülesannete järjepidev toimimine, tuleb tegevteenistusse võtmise eesmärgil ajateenistusest vabastamise aluseid laiendada.

Enne 2012. aastat kehtinud KVTS-i kohaselt oli ette nähtud järgmine: kui ajateenija oli teeninud vähemalt kolm neljandikku oma ajateenistuse kestusest, võis ta teenistusest vabastada ja lugeda tema ajateenistuskohustuse täidetuks väeosa ülema otsuse alusel lepingulisse teenistusse võtmisega alalises valmiduses olevas väeüksuses või allüksuses. Seega on ajateenijate tegevteenistusse võtmine enne ajateenistuse lõppu olnud ka varasem praktika, kuigi 2013. aasta 1. aprillil jõustunud KVTS-iga sellist võimalust enam ette ei nähtud.

KVTS-i § 56 lõike 3 punktis 2 sätestatakse, et ajateenistuskoha ülem võib ajateenija ajateenistusest vabastada, kui esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse kadetina. Eelnõuga muudetakse KVTS-i § 56 lõike 3 punkti 2 ning sätestatakse, et ajateenistuskoha ülem võib ajateenija ajateenistusest vabastada, kui esmase sõjalise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse. Kõnesolevast sättest jäetakse välja sõna „kadett“ ning sellega laiendatakse ennetähtaegselt ajateenistusest vabastamise võimalust tegevteenistusse võtmise eesmärgil. Kui isik vabastatakse ajateenistusest enne tähtaega, võetakse ta tähtajaliselt tegevteenistusse ja nimetatakse rahuaja ametikohale. Tegevteenistusse võtmisel ja rahuaja ametikohale määramisel peab isikul olema ametikohal nõutav haridus ning sõjaväeline väljaõpe.

Punktiga 15 täiendatakse KVTS-i § 56 lõiget 3 punktiga 4 ning lisatakse ajateenistusest enne tähtaega vabastamise võimalusena ajateenistuskoha ülema antud hinnang selle kohta, et ajateenijat ei ole otstarbekas sõjaaja ametikohale nimetada. Sõjaaja ametikohale nimetamise eeldus on isiku omandatud sõjaväeline väljaõpe, mis on vajalik selleks, et täita edukalt teenistusülesandeid rahu- ja sõjaajal. Sõjaaja üksuste komplekteerimisel on igal üksusesse kuuluval isikul oma kindel eesmärk ja funktsioon, mistõttu on oluline, et sõjaaja ametikohale nimetatud isik suudab nii rahu- kui ka sõjaajal oma ülesandeid täita vastavalt ootustele ja väljaõppele. Kõige esmasema ja vahetuma hinnangu ajateenija võimekusele ja oskustele saab anda tema ajateenistuskoha ülem. Kui ajateenija ei suuda ajateenistuses antavat väljaõpet omandada, siis ei ole puudulike oskustega ajateenijat otstarbekas sõjaaja ametikohale nimetada, kuna puuduliku sõjaväelise väljaõppega reservis olev isik võib seada ohtu kogu oma üksuse. Seega antakse eelnõuga ajateenistuskoha ülemale võimalus vabastada ajateenija ajateenistusest enne tähtaega, kui ülema hinnangul ei ole ajateenijat võimalik sõjaaja ametikohale nimetada. Enne tähtaega ajateenistusest vabastatud isik arvatakse reservi. Selle sätte alusel ajateenistusest vabastatud isikul ei ole õigust saada KVTS-is sätestatud hüvitisi ega toetusi, mis on ettenähtud tavapärase tähtajaga ajateenistuse läbimise korral. See tähendab, et ennetähtaegselt ajateenistusest vabastatud isikule ei maksta mootorsõiduki juhtimisõiguse omamise eest toetust, samuti lõpetatakse isiku eest sotsiaalmaksu maksmine. Tulenevalt sotsiaalmaksuseaduse § 6 lõikest 3³ maksab riik sotsiaalmaksu tähtajaks ajateenistuse lõpetanud isiku eest kaks kuud alates ajateenistusest vabastamise päevast. Isikule, kes vabastati ajateenistusest ennetähtaegselt põhjusel, et ta ei suutnud ajateenistuses väljaõpet omandada, lõpetatakse sotsiaalmaksu maksmine üks kuu peale ajateenistusest vabastamist.

Punktis 16 täiendatakse KVTS-i § 76 lõiget 1 punktiga 11. KVTS-i §-s 76 on sätestatud alused, mille puhul reservis olev isik vabastatakse reservteenistuses osalemise kohustusest. Lõikes 1 on kehtestatud loetelu asjaoludest, mille ilmnemisel vabastatakse reservis olev isik reservteenistuses osalemise kohustusest ilma vastavat otsust vormistamata, s.t tegemist ei ole Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülema tehtava kaalutusotsusega. Nimetatud loetellu lisatakse reservis olevad isikud, kes on usulistel või kõlbelistel põhjustel keeldunud reservteenistusest ning esitanud vastava taotluse Kaitseressursside Ametile KVTS-i § 80¹ lõikes 3 sätestatud korras. Taotlus reservteenistuse asendamiseks asendusteenistusega tuleb esitada vähemalt 30 päeva enne reservteenistuse algust. Hiljem esitatud taotlus reservteenistusse tulemise kohustusest ei vabasta. Kaitseressursside Amet otsustab, kas asendada reservteenistus asendusteenistusega.

Punktis 17 tunnistatakse kehtetuks KVTS-i § 76 lõike 3 punkt 3, mis on seotud eelmises punktis tehtava muudatusega. Kui reservis olev isik on esitanud Kaitseressursside Ametile tähtajaks taotluse reservteenistuse asendamiseks asendusteenistusega, siis ei ole reservis oleva isiku reservteenistust korraldaval ülemal vaja vabastamisotsust vormistada.

Punktis 18 muudetakse KVTS-i § 79 lõiget 2¹. KVTS-i §-s 79 on sätestatud asjaolud, mille esinemisel võib reservväelase enne õppekogunemise lõppu reservteenistusest vabastada. Sellised olukorrad on näiteks reservväelase halvenenud terviseseisund, mille tõttu ei ole tal enam võimalik õppekogunemisel osaleda, või ootamatult tekkinud raske perekondlik olukord. KVTS-i § 79 lõike 2¹ kohaselt võib Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülem vabastada reservväelase õppekogunemiselt Kaitseväe ülesannetest tuleneval põhjusel kõrgendatud kaitsevalmiduse ja mobilisatsiooni ajal.

Õppekogunemiste läbiviimise praktikas on esinenud olukordi, kus õppekogunemisele kutsutud üksuse väljaõppe eesmärk on saavutatud enne õppekogunemise kutses märgitud tähtaega, kuid

seaduses puudub alus vabastada reservväelasi õppekogunemiselt enne õppekogunemise lõppu Kaitseväe ettepanekul. Seaduses on sätestatud vastav võimalus vaid kõrgendatud kaitsevalmiduse ja mobilisatsiooni ajal, kuid Kaitseväe hinnangul on vaja vastav erisus sätestada ka rahuajal korraldatavatele õppekogunemistele. Sellise võimaluse sätestamine annab vajaliku paindlikkuse kasutada õppekogunemisele kutsutud üksuste ja reservväelaste aega tõhusamalt ning tegelik õppekogunemisel osalemise aeg sõltub väljaõppe tulemuste ja eesmärkide saavutamise kiirusest. Seetõttu muudetakse KVTS-i § 79 lõiget 2¹ ja see sõnastatakse selliselt, et Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülem võib vabastada reservväelase õppekogunemiselt Kaitseväe ülesannetest tulenevatel põhjustel. Vastav alus laieneb nii kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni kui ka rahuajal õppekogunemise korraldamisele.

Punktiga 19 täiendatakse KVTS-i uue peatükiga 7³, millega kehtestatakse vabatahtliku teenistuse korraldamise põhimõtted ja alused.

Eelnõuga luuakse täiendav kaitseväeteenistuse liik, milleks on vabatahtlik teenistus. Uue teenistusliigi loomisega laiendatakse reservis olevate isikute võimalusi osaleda Kaitseväe ülesannete täitmisel, mis põhineb vabatahtlikkusel ning on eristatud reservteenistusest ehk õppekogunemisel ja lisaõppekogunemisel osalemisest. Samuti on see teenistusliik oma põhiolemuselt teistsugune kui Kaitseliidu tegevliikmete vabatahtlik tegevus – Kaitseliidus täidetakse erinevaid teenistuskohustusi vabast ajast ja tasu saamata, uus sätestatav vabatahtlik teenistus on kaitseväeteenistusse asumine, mille kohta sõlmitakse töösuhet kinnitav leping ja mis on mõeldud eeskätt lühikeste tööampsude tegemiseks. Tasustamine toimub tegevväelastega samadel põhimõtetel.

Kehtiva KVTS-i kohaselt jaguneb kaitseväeteenistus kaheks: kaitseväeteenistuskohustuse täitmine ja tegevteenistus. Kaitseväeteenistuses olev isik on kaitseväelane. Kaitseväeteenistuskohustust täidab meessoost kodanik või vabatahtlikult kaitseväekohustuse võtnud naine aja- ja reservteenistuses. Tegevteenistus on isiku valitud ameti ja karjääri kaudu teenistusülesannete täitmine.

Uue loodava teenistusliigina saavad reservis olevad isikud osaleda teenistusülesannete täitmisel vabatahtlikult ja selleks ei tule neil asuda tegevteenistusse. Kuna vabatahtlik teenistus on kaitseväeteenistuse liik, siis loetakse vabatahtlikus teenistuses osalev isik kaitseväelaseks ning talle laienevad KVTS-is kaitseväelastele ettenähtud õigused ja kohustused.

Vabatahtlikku teenistust käsitletakse kaitseväekohustuse täitmisest eraldi, mis tähendab, et reservis oleval isikul, kes soovib panustada vabatahtliku teenistuse kaudu Kaitseväe tegevusse, tuleb endiselt täita ka kaitseväekohustust. Vabatahtliku teenistuse puhul seadustes kehtestatud piirangud tööandjatele ja kolmandatele isikutele ei laiene. See tähendab, et kui töötaja soovib asuda vabatahtlikku teenistusse, siis ei ole tööandja kohustatud säilitama tema töökohta ja palka. Tööandjale laienevad piirangud ja kohustused vaid ametniku või töötaja reservteenistuses viibimise ajaks.

Eelnõu kohaselt on Kaitseressursside Ametil ja Kaitseväel õigus töödelda reservis oleva isiku andmeid, et korraldada tema vabatahtlikku teenistust. Samad õigused on Kaitseressursside Ametil ja Kaitseväel ka isikute aja-, reserv- ja asendusteenistuse korraldamisel (§ 80¹⁵). Reservis oleva isiku andmeid töödeldakse, et hinnata, kas ta vastab vabatahtlikule teenistujale esitatavatele nõuetele. Töödeldavad andmed on näiteks andmed isiku hariduse, tervise ja

karistatuse kohta ning muud vajalikud andmed, mille põhjal hinnatakse isiku sobivust teenistusse võtmisel ja teenistusülesannete määramisel.

Vabatahtlikult Kaitseväge ülesannete täitmisele kaasumiseks peab Kaitsevägi enne kindlaks tegema tegevused ja ülesanded, mida reservis olevad isikud saavad täitma asuda. Kaitsevägi esitab reservis olevatele isikutele otsepakkumisi või tehakse vastavate ametikohade või tegevuste loetelu teatavaks muul viisil. Otsepakkumiste saamiseks tuleb reservis oleval isikul anda kaitseväekohustuslaste registri iseteeninduskeskkonnas nõusolek. Kui isik annab pakkumiste saamiseks nõusoleku, annab ta ühtlasi nõusoleku töödelda enda andmeid vabatahtliku teenistuse korraldamiseks. Tegemist ei ole uudse IT-arendusega, kuna ka juba praegu saab kaitseväekohustuslaste registris anda isik nõusoleku kaitsevaldkonnas tööpakkumiste saamiseks.

Lisaks saab reservis olev isik ise avaldada soovi näiteks instruktorina väljaõppe läbiviimiseks või RSO-le lähetamiseks. Kui tahteavaldus laekub, hindab Kaitsevägi isiku sobivust ja võimaluse korral vormistatakse isikuga vabatahtlikusse teenistusse võtmise leping. Sellisel juhul tekib Kaitseväel ja Kaitseressursside Ametil õigus töödelda reservis oleva isiku andmeid tahteavalduse laekudes.

Võrreldes tegevteenistusega on vabatahtlikusse teenistusse võtmise nõuded leebemad. Kuna reservis olevat isikut ei võeta tegevteenistusse, ei laiene talle ka rahuaja ametikohale nimetamise nõuded.

Näiteks vabatahtlikusse teenistusse võtmisel ei lähtuta isiku füüsilise ettevalmistuse nõuetele vastavusest, sõjaväelisest auastmest ega muudest KVTS-i § 92 rahuaja ametikohale nimetamise nõuetest, vaid eelnõuga nähakse ette, et vabatahtlikusse teenistusse võetakse reservis olev isik, kelle terviseseisund vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele ja kes on läbinud vähemalt esmase sõjaväelise väljaõppe.

Vabatahtliku teenistuse puhul on oluline, et isikul, kes soovib teenistusse asuda, oleks teenistusülesannete täitmiseks omandatud vajalikud oskused ja sõjaväeline väljaõpe (§ 80¹⁶ lg 1). Tervisenõuetele vastavuse tuvastamisel lähtutakse kehtivast otsusest, kui reservis olev isik ei taotle uut terviseseisundi hindamist.

Nagu ka tegevteenistuse puhul, ei võeta vabatahtlikusse teenistusse isikut, kes on kriminaalasjas kahtlustatav või süüdistatav või kes on süüdi mõistetud ja kellelt on kohtuotsusega ära võetud õigus töötada kaitseväeteenistusega või muu avaliku teenistusega seotud ametikohal või kelle puhul esineb muu seaduses sätestatud teenistusse võtmist välistav asjaolu (§ 80¹⁶ lg 2).

Vabatahtlikusse teenistusse võtmine vormistatakse lepinguga, milles märgitakse teenistusse võetava isiku ees- ja perekonnanimi ning isikukood; teenistusülesanded; teenistuskoha asukoht ja paikkond; teenistuse tähtaeg; teenistujale makstav palk ning lepingu lõppemise kord ja tingimused. Nagu ka tegevteenistusse võtmisel, otsustab vabatahtlikusse teenistusse võtmise Kaitseväge juhataja või tema volitatud ülem. Üldjuhul on selleks teenistuskoha struktuuriüksuse ülem.

Eelnõu §-s 18¹⁷ sätestatakse vabatahtliku teenistuse korraldus. Kuna vabatahtlikus teenistuses olev isik täidab tegevväelastega samu teenistusülesandeid, kohaldatakse vabatahtliku teenistuja töökorraldusele KVTS-iga kehtestatud tegevväelaste töö- ja puhkeaja (KVTS-i §-d 104–105) ning lähetamise (KVTS-i §-d 113–117) regulatsiooni.

Lisaks sätestatakse, et reservis oleva isiku vabatahtlikus teenistuses osalemise perioodi ei loeta KVTS-i § 69 lõikes 1 ja § 73 lõikes 1 kehtestatud reservteenistuse kestuse hulka.

KVTS-i § 69 lõike 1 kohaselt võib reservis oleva isiku tema auastme põhiliiki arvestades kutsuda õppekogunemisele järgmiselt:

- 1) ohvitser – kokku kuni 12 kuuks;
- 2) allohvitser – kokku kuni üheksaks kuuks;
- 3) sõdur – kokku kuni kuueks kuuks.

KVTS-i § 73 lõike 1 kohaselt võib reservväelane osaleda õppekogunemisel tema auastme põhiliiki arvestades järgmiselt: ohvitser kuni 30 päeva, allohvitser kuni 21 päeva ja sõdur kuni 14 päeva.

Seega tuuakse eelnõus välja, et vabatahtlikule teenistusele ega teenistuse kestusele nimetatud piirangud ei laiene, kuna vabatahtlik teenistus on eristatud kohustuslikust reservteenistusest.

Eelnõu §-s 80¹⁸ kehtestatakse vabatahtliku teenistuja tagatised.

Vabatahtlikule teenistujale makstakse teenistusülesannete täitmise eest palka lepingus ettenähtud ulatuses ja korras. Vabatahtliku teenistuja puhkuse andmisel lähtutakse töölepingu seaduse §-des 54–71 sätestatud regulatsioonist.

Nagu ka tegevväelastele, võimaldatakse vabatahtlikule teenistujale vajaduse korral tasuta toitlustus, arvestades teenistusülesannete täitmise asukohta, iseloomu, kestust ja muid olulisi tingimusi. Näiteks on toitlustus tagatud sõjaväelisel väljaõppel, rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil ning Kaitseväe laeval ja õhusõidukis. Vabatahtliku teenistuja võib majutada teenistusülesannete täitmise ajal selleks ettenähtud ruumi, milleks on üldjuhul kasarmuruum.

Kuna vabatahtlik teenistus loetakse kaitseväeteenistuseks ja kaitseväeteenistuses olev isik loetakse kaitsevälaseks, siis laienevad vabatahtlikule teenistujale KVTS-i 11. peatükis kehtestatud kaitsevälasele ettenähtud teenistusalsed tagatised, mis on ette nähtud olukorras, kus kaitsevälane saab teenistuskohustusi täites viga või haigestub. KVTS-i § 192 kohaselt kohaldatakse kaitsevälase ja asendusteenistuja teenistustingimustele töötervishoiu ja tööohutuse seadust, arvestades KVTS-is sätestatud erisusi. Töötervishoiu- ja tööohutusnõuete täitmise tagab kaitsevälase ameti- või teenistuskoha asutus.

Vabatahtlikule teenistujale tagatakse vajaduse korral piirmäära ulatuses tervishoiuteenused, meditsiiniseadmed ja ravimid KVTS-i §-s 193 ettenähtud korras. Vabatahtlikus teenistuses teenistusülesannete täitmise tõttu raske tervisekahjustuse saamise korral kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest sõidukulu raviasutusse ja tagasi, reservasendusteenistuja piiratud liikumisvõime korral tema ühe saatja sõidukulu raviasutusse ja tagasi ning statsionaarsel ravil viibimise korral sõidukulu raviasutusse ja tagasi ning majutuskulu raviasutuse asukohas kuni kahele vabatahtliku teenistuja nimetatud isikule. Lisaks nähakse ette hüvitis teenistusülesannete täitmise tõttu saadud tervisekahjustuse tagajärjel töövõimetule isikule, kellel ei ole õigust saada ajutise töövõimetuse hüvitist ravikindlustuse seaduse alusel, ning püsiva töövõimetuse puhul maksab riik ühekordset hüvitist vastavalt töövõime kaotuse ulatusele. Tervishoiuteenuste, meditsiiniseadmete, ravimite ja raviga seotud kulu katmise tingimused, ulatus ning kord sätestatakse kaitseministri määrusega.

KVTS-is nähakse ette ka teenistusülesannete täitmise tõttu hüvitise saamise õigus vabatahtliku teenistuja hukkamise või töövõimetuse korral.

Eelnõu § 80¹⁹ kohaselt on vabatahtlikul teenistujal keelatud levitada oma poliitilisi vaateid teenistuskohas ning vabatahtlikule teenistujale võib kohaldada liikumisvabaduse piiranguid KVTS-i §-s 126¹ sätestatud korras. KVTS-i § 126¹ sätestab, et Kaitseväe juhataja võib sõjalise

riigikaitse huvides või nakkushaiguse leviku tõkestamise eesmärgil piirata Kaitseväes sõjaväelise auastmega ametikohal olevate tegevväelaste lahkumist pärast tööaja lõppu Kaitseväe territooriumilt. Liikumispiirangu kehtivuse ajal tagatakse väeosas olevale vabatahtlikule teenistujale toitlustamine ja majutus.

Eelnõu §-s 80²⁰ sätestatakse vabatahtliku teenistuse lõppemise alused ja kord. Eelnõu kohaselt lõpeb vabatahtlik teenistus lepingus ettenähtud tähtajal. Enne tähtaega võib lepingu lõpetada poolte kokkuleppel kooskõlas lepingus sätestatud tingimustega. Lisaks nähakse eelnõus ette, et vabatahtliku teenistuse leping lõpeb juhul, kui vabatahtlik teenistuja paneb toime distsiplinaarsüüteo kas tahtlikult või raske hooletuse tõttu või kui teo iseloomu tõttu ei saa ta vabatahtlikku teenistust jätkata. Sama kehtib juhul, kui vabatahtliku teenistuja suhtes on jõustunud kohtuotsus, mille eest on talle karistusena mõistetud reaalne vangistus, või kui vabatahtliku teenistuja tervis ei vasta püsivalt või ajutiselt kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele. Vabatahtlik teenistus lõpeb ka siis, kui vabatahtlik teenistuja on süüdi mõistetud ja kui temalt on kohtuotsusega ära võetud õigus töötada kaitseväeteenistuse või muu avaliku teenistusega seotud ametikohal või kui vabatahtlik teenistuja kannab aresti või on vahistatud, ning vabatahtliku teenistuja surma korral.

Vabatahtliku teenistuse kaudu oleks võimalik täita hinnanguliselt 40–50 teenistukohta.

Punktiga 20 täiendatakse KVTS-i § 104 lõiget 1, milles sätestatakse tegevväelase töö- ja puhkeaja arvestamise erandid, mille puhul avaliku teenistuse seaduse tööaega, töö tegemise aja piirangut, tööaja korraldust, ööajal tehtavat tööd ja ületunnitööd reguleerivaid sätteid ei kohaldata.

Sellised erandid on näiteks teenistusülesannete täitmine päästesündmuse lahendamisel või eriolukorra töodel osalemise ajal, erakorralise seisukorra ajal, sõjaväelisel väljaõppel osalemise ajal ja sõjaväepolitsei ülesande täitmisel osalemise ajal Kaitseväe juhataja ettenähtud ulatuses. Nimetatud juhtudel hüvitatakse tegevväelasele tehtud töö vaba aja andmisega või rahas, arvestades täidetud ülesande keerukust ja ülesande täitmiseks kulunud aega.

Eelnõuga lisatakse erandolukordade loetellu teenistusülesannete täitmine kaitseväeluure teostamise ning relvastatud vastupanu ettevalmistamise ja korraldamise ajal Kaitseväe juhataja ettenähtud ulatuses.

Teatud kaitseväeluure kogumise viise võivad kasutada kõik Kaitseväe struktuuriüksused, aga mitmeid kaitseväeluureks teabe kogumise viise on lubatud kasutada ainult Kaitseväe põhimääruses toodud struktuuriüksustel ning käesolev muudatusettepanek mõjutab just eelkõige neid tegevväelasi, kes on teenistuses nendes struktuuriüksustes.

Muudatuse eesmärk on tagada eelnimetatud funktsioone täitvatele tegevväelastele õigused tasule ja puhkeajale ülesannete täitmise ajal, kuna nende ülesannete täitmine võib ületada tavapäraseid töö- ja puhkeaja norme ning ka puhkeajal ei pruugi olla võimalik tegevuspiirkonnast lahkuda. Samuti võib nende ülesannete täitmise ajal esineda suurenenud oht tegevväelase elule ja tervisele.

Muudatus annab Kaitseväe juhatajale võimaluse sätestada konkreetsemad kaitseväeluure ja relvastatud vastupanu ettevalmistamise ning korraldamise ülesanded, mille täitmise ajal ei kohaldata tegevväelasele ATS-i tööaega, töö tegemise aja piirangut, tööaja korraldust, ööajal tehtavat tööd ja ületunnitööd reguleerivaid sätteid. Selline ülesannete piiritlemine tagab tegevväelasele selguse, millistel juhtudel võib Kaitsevägi teda täiendavalt koormata ja kus ei kehti tavapärased tööaja arvestuse reeglid. Oluline on hinnata tegevuse ajalintensiivsust ja puhkeaja andmise võimalust ülesannete täitmise kestel, et tagada tegevväelase tervise säilimine ja teenistusülesannete ohutu täitmine.

Punktis 21 muudetakse paragrahvi 104 lõiget 4 ning täpsustatakse, et § 104 lõigetes 1–3 sätestatud töö- ja puhkeaja erandeid ei kohaldata tegevvälasele, kes on rase või kellel on õigus emapuhkusele. Käesoleva eelnõuga täiendatakse § 104 lõikega 5 (eelnõu punkti 22 muudatus), mille kohaselt võib ATS-i § 41 lõikes 1 sätestatud puhkeaja regulatsiooni jätta kohaldamata, kui töötamine ei kahjusta tegevvälase tervist ja ohutust. Seetõttu muudetakse ka § 104 lõiget 4 ning täpsustatakse, et tegevvälasele, kes on rase või kellel on õigus emapuhkusele, §-s 104 sätestatud töö- ja puhkeaja erandeid ei kohaldata, välja arvatud lõikes 5 sätestatud erand tingimusel, et töötamine ei kahjusta tegevvälase tervist ja ohutust.

Punktiga 22 täiendatakse KVTS-i §-s 104 kehtestatud töö- ja puhkeaja erandjuhtumeid ning sättesse lisatakse, et tegevvälasele ei kohaldata ATS-i § 41 lõikes 1 sätestatud puhkeaja regulatsiooni, kui töötamine ei kahjusta tegevvälase tervist ja ohutust. ATS-i § 41 lõike 1 kohaselt on ametnikul 24-tunnise ajavahemiku jooksul vähemalt 11 tundi järjestikust puhkeaga ja summeeritud tööaja arvestuse korral seitsmepäevase ajavahemiku jooksul vähemalt 36 tundi järjestikust puhkeaga. Kui tööaeg on pikem kui 13 tundi, antakse pärast tööpäeva lõppu täiendavat vaba aega tundide ulatuses, mis ületasid 13 tundi.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. a direktiiv 2003/88/EÜ (tööaja korralduse teatavate aspektide kohta) artikli 17 lõike 2 kohaselt võib lõigetes 3, 4 ja 5 (igapäevane ja -nädalane puhkeag ja vaheajad) sätestatud erandid vastu võtta õigus- ja haldusnormidega või tööturu osaliste kollektiivlepingute või lepingutega, tingimusel et kõnealustele töötajatele antakse hüvituseks võrdväärse pikkusega puhkeajad või et erandjuhtudel, kui objektiivsetel põhjustel ei ole võimalik anda hüvituseks niisuguseid võrdväärse pikkusega puhkeagu, võimaldatakse kõnealustele töötajatele asjakohane kaitse. Artikli 17 lõike 3 kohaselt võib erandeid öötöö ja igapäevase puhkeaja piirangust teha punkti 3 alapunkti c alapunkti iii kohaselt tegevuste puhul, mis nõuavad teenuse või tootmise pidevat jätkumist, eriti ajakirjandus, postija sideteenused, kinematograafiatööstus, raadio, televisioon, kiirabi, tuletõrje ja kodanikukaitseteenused. Kaitsevägi peab talle pandud ülesannete täitmisel tagama olukorrateadlikkuse igal ajal ning selle tagamiseks on vaja rakendada teatud valdkondades (näiteks õhu- ja mereolukorrateadlikkuse tagamine) tegevvälasi tööle pikemate kui 13-tunniste vahetustega.

Punktis 23 täiendatakse KVTS-i § 131 lõiget 1 punktiga 7¹, mille kohaselt peatub Kaitseväe Akadeemias (edaspidi *KVA*) õppiva tegevvälase tegevteenistussuhte tema soovil akadeemilisel puhkusel olemise ajal. Kehtiva KVTSi järgi teenistussuhte akadeemilise puhkuse ajal ei peatu. Kõrgharidusseaduse järgi on akadeemilise puhkuse mõte vabastada õppur õppetööst. Kuna KVA õppurid on õppimise ajal tegevteenistussuhtes ja nende töö on õppimine, siis tuleks õppimisest vabastuse saamise ajaks (st akadeemilisel puhkusel viibimise ajaks) ette näha ka tegevteenistussuhte peatamise võimalus. Tegevteenistussuhte peatamiseks peab tegevvälane esitama sooviavalduse, kuna alati ei pea akadeemilise puhkusega kaasnema teenistussuhte peatumist. Näiteks kui tegevvälane jätkab akadeemilisel puhkusel olemise ajal teenistust mõnes teises üksuses teisel rahuaja ametikohal, siis ei ole vaja tegevteenistussuhte peatamist vormistada. Praktikas on esinenud olukordi, kus KVA-s õppides soovib isik jääda õppetööst akadeemilisele puhkusele, aga jätkata akadeemilise puhkuse ajal teenistust näiteks oma endises üksuses.

Punktis 24 täiendatakse KVTS-i § 132 lõikega 5¹. Muudatus on seotud § 131 lõike 1 punkti 7¹ lisamisega, milles sätestatakse, et tegevvälase tegevteenistussuhte tema soovil peatub, kui ta on akadeemilisel puhkusel, ja sellisel juhul ei arvata seda aega isiku tegevteenistusstaazi hulka.

Punktis 25 täiendatakse KVTS-i § 132 lõiget 7 pärast tekstiosa „§ 131 lõike 1 punkti 3“ tekstiosaga „või 7¹“. Muudatus on seotud § 131 lõike 1 punkti 7¹ lisamisega.

Punktis 26 tunnistatakse KVTS-i § 162 lõike 7 punkt 4 kehtetuks, kuna haldusorganile vaide esitamise kord on reguleeritud haldusmenetluse seadusega ning halduskohtule kaebuse esitamise tingimused ja kord on reguleeritud halduskohtumenetluse seadusega. Kaitsevæteenistuse seaduses ei ole sätestatud eelnimetatud seaduste suhtes eritingimusi ning sättes viidatud KVTS-i § 214 on alates 01.04.2023 tunnistatud kehtetuks.

Punktis 27 muudetakse KVTS-i § 166 lõike 1 punkti 1 ja sõnastatakse see järgmiselt: „1) seadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tulenevate teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine, nõuete või teenistusülesannete täitmata jätmine või nende mittenõuetekohane täitmine;“. Kehtiva KVTS-i § 166 lõike 1 punkti 1 kohaselt on distsiplinaarsüüteod seadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tulenevate teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine ning nõuete ja teenistusülesannete täitmata jätmine ja nende mittenõuetekohane täitmine. Kaitsevæe praktikas on tekkinud õiguslikke vaidlusi, kas tunnused „teenistusülesannetega seotud põhimõtete eiramine ning nõuete ja teenistusülesannete täitmata jätmine ja nende mittenõuetekohane täitmine“ on kumulatiivses seoses (peavad esinema kõik samal ajal) või disjunktiivses seoses (peab esinema üks või mitu samal ajal). Õigusselguse mõttes on asendatud sidesõnad „ning“ ja „ja“ sidesõnaga „või“, mis väljendab eesti keeles disjunktiivset loogilist seost. Nii on üheselt arusaadav, et distsiplinaarsüüteks loetakse vähemalt üht sättes kirjeldatud tegevust või tegemata jätmist.

Punktiga 28 muudetakse KVTS-i § 173 lõike 1 punkti 1. Kehtiva sõnastuse kohaselt tuleb distsiplinaararesti määramisest teavitada kinnipidamiskohajärgset halduskohut, lisades kinnitatud ära kirja käskkirjast kaitsevæelasele distsiplinaararesti määramise kohta. Kuna tänapäeval allkirjastatakse käskkirjad ja muu dokumentatsioon digitaalselt ning edastatakse kohtule elektrooniliselt, siis käskkirjast ära kirja enam ei tehta. Seega, tulenevalt muutunud praktikast muudetakse eelnõuga KVTS-i § 173 lõike 1 punkti 1 sõnastust ning sättest jäetakse välja käskkirjast ära kirja tegemise nõue.

Punktis 29 muudetakse KVTS-i § 180 lõiget 9. Kehtiva sõnastuse kohaselt on kaitsevæelasel, kelle suhtes distsiplinaarmentlus läbi viidi, pärast distsiplinaarmentlust õigus tutvuda distsiplinaarmentluse materjalidega. Seda sätet on praktikas tõlgendatud selliselt, et kaitsevæelasel, kelle suhtes distsiplinaarmentlust läbi viiakse, ei ole menetluse käigus õigust tutvuda haldusmenetluse materjalidega ning et tegemist on erinormiga HMS-i §-s 37 sätestatud dokumentidega tutvumise õiguse suhtes. Sellisel juhul ei saa kaitsevæelane, kelle suhtes distsiplinaarmentlust läbi viiakse, eesmärgipäraselt täita HMS-i § 38 lõikes 3 sätestatud kaasaaitamise kohustust ning teostada HMS-i § 40 lõikes 1 sätestatud õigust ära kuulamisele. Võttes aluseks ATS-i § 73 lõike 9 sõnastuse, mille kohaselt on ametnikul, keda distsiplinaarsüüteo toimepanemises kahtlustatakse, ja tema esindajal õigus tutvuda distsiplinaarmentluse materjalidega menetluse igas etapis ning esitada menetluse jooksul asjasse puutuvaid taotlusi, muudetakse ka KVTS-i § 180 lõike 9 sõnastust. Seega on kaitsevæelasel, kelle suhtes viiakse läbi distsiplinaarmentlus, õigus tutvuda distsiplinaarmentluse materjalidega menetluse igas etapis ja esitada menetluse jooksul asjasse puutuvaid taotlusi. Teiste menetlusosaliste õigus distsiplinaarmentluse dokumentidega tutvuda on endiselt reguleeritud HMS-i §-s 37 ja selle muudatusi eelnõus ei kavandata.

Punktis 30 tunnistatakse KVTS-i § 190 kehtetuks, kuna haldusorganile vaide esitamise kord on reguleeritud haldusmenetluse seadusega ning halduskohtule kaebuse esitamise tingimused ja kord on reguleeritud halduskohtumenetluse seadusega. Kaitseväeteenistuse seaduses ei ole sätestatud eelnimetatud seaduste suhtes eritingimusi ning sättes viidatud KVTS-i § 214 on alates 01.04.2023 tunnistatud kehtetuks.

Punktis 31 tunnistatakse KVTS-i § 191 lõige 6 kehtetuks. Kehtiva KVTS-i §-s 191 on kirjeldatud joores kaitseväelase teenistusülesannete täitmiselt kõrvaldamist ja sellega kaasnevaid asjaolusid. Kuigi see säte laieneb nii ajateenijale, reservväelasele kui ka tegevteenistuses olevale isikule, on tegevused ja tagajärjed vastava sihtrühma puhul erinevad. Sätte kohaselt loetakse tegevväelase joores seisundi tuvastamisel joores seisundi kontrollimise päeval tegevteenistussuhte peatunuks ning selle päeva eest tegevväelasele palka ega seadusega ettenähtud lisatasusid ei maksta. Ajateenistuse kestuse peatumine on sätestatud KVTS-i §-s 48, mille kohaselt peatub ajateenistuse kestus ajateenija distsiplinaararesti kandmise ajaks ja ajateenistuskohast omavolilise lahkumise ajaks. Omavolilise ajateenistuskohast lahkumise või distsiplinaararesti kandmise ajal ajateenijale toetust ei maksta. Seega, ajateenija väljaõppest ajutiselt kõrvaldamine ajateenistuse kestust ei peata ja samuti ei mõjuta see igakuise toetuse maksmist. Sellest tulenevalt on ka asutusesisene töökorraldus nendele juhtumitele reageerimisel erinev.

Kehtiva KVTS-i § 191 lõike 6 kohaselt on kaitseväelase ülem kohustatud ajateenistuse kestuse või tegevteenistussuhte peatumisest viivitamata kirjalikult teavitama struktuuriüksust, kes on pädev toetust, palka ja seadusega ettenähtud lisatasusid kinni pidama. See regulatsioon on sobiv tegevväelase suhtes, aga ei kohaldu ajateenistujale.

Sättes reguleeritakse üksnes Kaitseväe-sisest teavitamiskorda. Nii kaitseväelase ülem, kellel on sätte kohaselt teavitamiskohustus, kui ka palga kinnipidamiseks pädev struktuuriüksus on Kaitseväe-sisesed organid. Seega reguleerib säte Kaitseväe sisemist teavitamiskohustust. Kuna asutusesisese teavitamise korralduse kindlaksmääramine on asutuse juhi pädevuses, on sättega ülemääraselt sekkunud Kaitseväe sisesse korraldusse. Käesoleval juhul ei ole selline sekkumine õigustatud avalike huvide, riigiõigusprintsipi ega põhiõiguste kaitse vajadusega. Seetõttu tuleb KVTS-i § 191 lõige 6 tervikuna seadusest välja jätta ja reguleerida kõnealune küsimus asutusesiseste õigusaktidega.

Punktidega 32 ja 33 täpsustatakse KVTS-i § 211 töövõimetuspensionini taotlemise ja määramise sätteid.

KVTS-i § 30¹ kohaselt võib isikul tuvastada püsiva töövõimetuse tagasiulatuvalt, ent mitte hiljem kui üks aasta pärast püsiva töövõimetuse tuvastamiseks taotluse esitamist.

Kehtiva § 211 lõike 1 punkti 2 kohaselt tekib töövõimetuspensionini õigus püsiva töövõimetuse määramise päevast. See tähendab, et kui isikul tuvastatakse püsiv töövõimetuse tagasiulatuvalt, ei ole tal õigust saada töövõimetuspensionini tagasiulatuvalt, vaid püsiva töövõimetuse otsuse tegemisest alates.

Paragrahvi 211 lõike 1 punkti 2 muudatuse kohaselt täpsustatakse, et töövõimetuspensionini taotlemisel määratakse pension püsiva töövõimetuse tuvastamise päevast ehk pensioni õiguse tekkimise päev on püsiva töövõimetuse tuvastamise päev. Paragrahvi 211 lõike 5 muudatusena määratakse töövõimetuspension sellele pensionile õiguse tekkimise päevast, kui pensioni määramise taotlus on esitatud kolme kuu jooksul püsiva töövõimetuse määramise päevast arvates.

Muudatusega tagatakse isikule pensioni saamise õigus töövõimetuse tuvastamise päevast alates, kui isik taotleb pensionit kolme kuu jooksul alates püsiva töövõimetuse määramise päevast.

Paragrahviga 2 muudetakse ATS-i. Paragrahvi 83 punktis 5 asendatakse sõna „õppekogunemine“ sõnaga „reservteenistuse“. Muudatus on seotud 01.04.2023 jõustunud KVTS-i muudatusega, millega õppekogunemise mõiste asendati reservteenistusega. Seega on ATS-i § 83 p 5 muudatuse kohaselt ametniku avaliku võimu teostamise õigus peatatud reservteenistuse ajaks, samuti ajaks, kui reservväelane ei saa täita oma teenistusülesandeid mobilisatsiooni tõttu.

Paragrahvis 3 muudetakse KVTRS-i sätteid.

Punktiga 1 täiendatakse KVTRS-i § 39⁶ lõikega 8¹.

Kuna eelnõuga nähakse ette tegevteenistuspensionide maksmise võimalus ka tegevteenistuses olles, täpsustatakse lõikes 8¹, et juba määratud pensioni ümber ei arvutata, kuna määratud pensionile kohaldatakse indekseerimist. Seega ei mõjuta isiku tegevteenistuses saadav palk talle juba määratud pensioni suurus.

Punktis 2 muudetakse KVTRS-i § 39⁷ lõiget 3. KVTRS-i § 39⁷ lõikes 3 on sätestatud, et tegevteenistuspensionide ei maksta tegev- ega politseiteenistuses olles.

2019. aasta 1. jaanuarist kaotati tegevteenistuspensionide saamise õigus isikutel, kes asuvad tegevteenistuses alates 01.01.2020. Tegevteenistuspensionide saamise õigus säilis tegevväelastele, kes seisuga 31.12.2019 olid tegevteenistuses. Tegevteenistuspensionide taotlemise, määramise ja indekseerimise alused kehtestati KVTRS-is. Pensionide saamise õigus tekib vastavalt nõutava tegevteenistusastaja ja vanuse täitumisel ning tegevteenistuspensionide makstakse alles siis, kui isik on tegevteenistusest lahkunud.

Tegevteenistuspensionide õigusega tegevväelased lahkuvad teenistusest reeglina siis, kui neil on täitunud 30 aastat tegevteenistusastaja, mis tagab neile tegevteenistuspensionide maksimumsuurus (75% viimasest ametikoha palgataseme keskmisest). Üldjuhul leiab see aset 50. eluaastate alguses, kui piirvanuseni on veel keskmiselt 5–10 aastat ja kohati rohkemgi. Lahkumise tingib asjaolu, et tegevteenistuspensionide indekseeritakse iga aasta (need kasvavad ajas kumulatiivselt) ning pensionide lisaks võib saada ka töötasu, v.a tegevteenistuses ja politseiteenistuses. Samas on nendel isikutel olemas vajalik teadmiste pagas, mida saaks tegevteenistuses rakendada eeskätt vanemohvitseride ja -allohvitseride segmendis.

Keskmine vanus teenistusest tegevteenistuspensionile siirdumisel on 53 eluaastat. See on 4–9 aastat enne piirvanust (KVTRS-i § 39⁸ kohaselt kehtib piirvanus 55 aastat reamehest või madrusest kuni staabiveebliini ja lipnikust kuni majori või kaptenmajorini ning 60 aastat ülemveebliini, kolonelleitnandil, kolonelil, kaptenleitnandil ja mereväekaptenil). Sellest nähtub, et teenistuses ei olda piirvanuseni ja teenistusest soovitakse lahkuda peamiselt majanduslikel põhjustel. Prognoosi kohaselt võiks üks kolmandik teenistusest lahkunud tegevteenistuspensionil olevaid isikuid teenistusse naasta ja teenida veel keskmiselt 5 aastat.

Pikaajalise kaitsevälase kogemus on Kaitseväe arenguks vajalik ja seda kogemust tuleb võimalikult pikka aega tulemuslikult kasutada. Samuti on 50. eluaastates kaitsevälased füüsiliselt piisavad aktiivsed ja nende tervises seisund on endiselt sobiv, et tegevteenistust jätkata. 2023. aastal tegevteenistusest lahkunud ja tegevteenistuspensionile siirdunud isikutest 41% jätkab Kaitseministeeriumi valitsemisalas töötamist ametniku või töötajana. See näitab, et suurel osal sihtrühmast on ka pensioniikka jõudmisel olemas soov ja valmisolek riigikaitse

arendamisse jätkuvalt panustada, kuid Kaitsevæle oleks nende panusest veelgi rohkem kasu siis, kui nad saaksid jätkata tegevæelastena.

Seega võiks seda ressursi jätkuvalt rakendada ka tegevteenistuses viisil, mis võimaldaks isikutel saada samal ajal ka tegevteenistuspensioni. Tegemist ei oleks uudse lähenemisviisiga – sarnane regulatsioon on politseiteenistuses, kus teenistuses olles võib saada ka politsei väljateenitud aastate pensioni (muudatus jõustus 01.01.2020).

KVTRS-i § 39⁶ kohaselt määratakse tegevteenistuspension alates sellele pensionile õiguse tekkimise päevast, mis on pensioniõigusliku vanuse ja tegevteenistusstaazi täitumisel tegevteenistusest vabastamise päev. Senisest korrast jääb kehtima nõue, et tegevteenistuspensioni ei määrata tegevteenistuses olles, kuid muudatuse kohaselt tekib isikul võimalus asuda uuesti tegevteenistusse ja samal ajal on tal õigus saada pensioni.

Muudatuste eesmärk on saavutada olukord, kus tegevteenistuspensioni saav isik oleks motiveeritud kandideerima sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohale, teades, et tema pensionimakseid ei peatata.

Oluline on siinjuures asjaolu, et tegevteenistuspensioni ei saa määrata tegevæelasele – see tagab kaitsevæeteenistuses kinnise rotatsioonisüsteemi toimimise, kus üldjuhul sisenetakse madalamal astmel ja liigutakse teenistuse jooksul kõrgemale karjääriastmele. Selline lähenemisviis võimaldab Kaitsevæel reageerida paindlikult olukordades, kus teatud tasemetele ei ole konkreetsel ajal võtta piisavalt tegevæelasi ja neid kohti saab täita konkursiga viisil, mis ei pidurda teenistuses olijate karjäärivõimalusi.

Eelnõuga tehtav muudatus rakenduks selliselt, et kui tegevæelane teenistusest lahkub, laseb ta endale pensioni määrata, ja kui Kaitsevæel on talle ametikohta pakkuda, saab ta tegevteenistusse võtta (tegevteenistusstaazi enam ei lisandu). Kuna tegemist on uue teenistusse võtmisega, rakendub sellele tähtajalise teenistussuhte regulatsioon – isiku saab võtta tegevteenistusse vajalikuks ajaks, mis annab võimaluse paindlikult reageerida, kui see vajadus peaks ära langema.

Paragrahviga 4 muudetakse KKS-i sätteid.

Punktiga 1 muudetakse § 8 ja laiendatakse kaitsevæeteenistuse mõistet. Tegevteenistus on mõeldud vaid ametikohtadele ja tööülesannetele, mille tulemuslik täitmine eeldab sõjaväelist väljaõpet. Tegevteenistus on seotud kõige suuremate piirangutega, seetõttu ei ole mõistlik samu piiranguid nõuda isikutelt, kelle tööülesanded sisuliselt selliseid piiranguid ei eelda. Kaitsevæes on sääraseid ametikohti, mis igapäevast sõjaväelist väljaõpet ei eelda. Teine oluline aspekt tegevteenistuses on sõjaväelisel väljaõppel osalemise kohustuslikkus (õppused), aga õppustel osalemist saab reguleerida ka teistel alustel (töölepingutes). Kaitsevæes avalikus teenistuses või töösuhtes olevate isikute suhtes kohaldatakse TLS-is ja ATS-is sätestatud töö- ja puhkeaja seadust, mille kohaselt on igapäevase ja -nädalase puhkeaja suhtes lubatud erisusi rakendada vaid juhul, kui see on sätestatud seaduses. Kuna kehtiva KKS-i alusel ei ole vastavaid erisusi ette nähtud, ei anna praegune regulatsioon piisavalt võimalusi kaasata Kaitsevæes töötavaid tsiviilteenistujaid Kaitsevæe ülesannete täitmisse, sh õppustel osalemisse.

Seega täiendatakse KKS-i § 8 sätetega, mis võimaldavad kaasata Kaitsevæes avalikus teenistuses või töösuhtes olevat isikut sõjaväelisele väljaõppele ilma, et arvestataks summeeritud tööaja, ületunnitöö, öötöö ja riigipühäl tehtava töö hüvitamise, töö tegemise aja piirangu, tööaja korralduse, öötöö piirangu ning igapäevast ja -nädalast puhkeaja regulatsiooni.

Selline kaasamine oleks võimalik üksnes juhul, kui vastav kohustus on isiku ametijuhendis või töölepingus ette nähtud. Sõjaväelisel väljaõppel osalemisel antakse isikule iga 24 tunni kohta vähemalt kuus tundi puhkeaega, millest neli tundi peab olema katkematu puhkeaeg. Sõjaväelisel väljaõppel osalemisel tehtud töö hüvitatakse vaba aja andmisega või rahas Kaitseväe juhataja kehtestatud korras ja ulatuses. Kehtiva korra kohaselt hüvitatakse sõjaväelisel väljaõppel osamine vaba aja andmisega – üks tööpäev ühe õppusel osaletud päeva kohta – või lisatasu maksmisega. Lisatasu suurus on 40 eurot iga õppusel osaletud päeva kohta. Puhkepäeval osaletud päeva kohta makstakse lisatasu 65 eurot (välja arvatud riigipühal). Riigipühal õppusel osamine hüvitatakse järgmiselt: ametnikule makstakse kahekordset põhipalka 8 tunni ulatuses päeva kohta ja 40 eurot lisatasu.

Paragrahvis 5 muudetakse RSVS-i sätteid.

Punktis 1 muudetakse RSVS-i § 20 lõikeid 2 ja 3, milles on sätestatud riigisaladust töötleva üksuse kohustused. Kehtivate sätete kohaselt on riigisaladust valdava töötleva üksuse juht või juhtorgan kohustatud määrama isiku, kes korraldab riigisaladuse kaitset, ja tema asendaja. Vajaduse korral moodustatakse riigisaladuse kaitset korraldav struktuuriüksus. Riigisaladuse kaitset korraldav isik või struktuuriüksus peab alluma riigisaladuse kaitse korraldamise küsimuses vahetult töötleva üksuse juhile või juhtorganile, ministriumide kantslerile. Muudatuse kohaselt lisatakse lõigetes 2 ja 3 riigisaladust valdava töötleva üksuse juhi volitatud isik. Muudatus on vajalik eelkõige õigusselguse huvides, kuna Kaitseväe mõistes on töötlevaks üksuseks Kaitsevägi kui organisatsioon tervikuna ning töötleva üksuse juht on Kaitseväe juhataja. Samas on Kaitsevägi organisatsioonina suur ja seetõttu on salastatud teabe kaitse korraldatud selliselt, et kõigis struktuuriüksustes on riigisaladuse kaitset korraldava isiku (edaspidi *RSKKI*) ülesandeid täitvad teenistujad, kes ei allu vahetult Kaitseväe juhatajale, ning Kaitseväe juhataja ei määra ametikohale struktuuriüksuste RSKKI ülesandeid täitvaid teenistujaid. See ülesanne on volitatud struktuuriüksuse ülemale.

Punktis 2 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõiget 1. RSVS-i §-s 30¹ on sätestatud riigisaladusele juurdepääsu õiguse taotlemise ja andmise erisused kaitseväeteenistuses sõjaaja ametikoha ülesandeid täitvatele kaitseväekohustuslastele. Kehtiva sõnastuse kohaselt on konfidentsiaalse taseme riigikaitse ning infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladusele juurdepääsu õigus pärast julgeolekukontrolli läbimist sõjaväelise aastmega sõjaaja ametikohale nimetatud kaitseväekohustuslasel, kui juurdepääs on vältimatult vajalik tema ametikoha ülesannete täitmiseks. Sellisel juhul esitab julgeolekukontrolli tegemise ja juurdepääsu õiguse saamise taotluse Kaitsevägi, kes lisaks teavitab isikut, kelle suhtes julgeolekukontrolli juurdepääsu õiguse saamiseks tehakse. Kui isik ei ole tema suhtes julgeolekukontrolli tegemisest keeldunud, edastab Kaitsevägi taotluse julgeolekukontrolli tegevale asutusele. Kui seni kehtinud sätte kohaselt taotleti juurdepääsu õigust selleks, et saada juurdepääs konfidentsiaalse taseme riigisaladusele, siis muudatusega laiendatakse juurdepääsu õigust, et saada juurdepääs salajase taseme teabele. Lisaks täiendatakse sätet isikute ringiga, kelle suhtes võib Kaitseväe ettepanekul riigisaladusele juurdepääsu õigust taotleda. Muudatuse kohaselt on konfidentsiaalse või salajase taseme riigikaitse ning infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladusele juurdepääsu õigus pärast julgeolekukontrolli läbimist kaitseväeteenistuskohustust täitval isikul või rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osaleval tegevväljal, kui juurdepääs on vältimatult vajalik tema ametikoha ülesannete täitmisel. Muudatus on seotud eelnõuga muudetava KVTS-i §-ga 49, mille kohaselt võib ajateenijale Kaitseväe algatusel ja teenistuse huvides taotleda salastatud teabe juurdepääsu õigust, kui Kaitseväe juhataja on ajateenija rahuaja ametikohale määranud juurdepääsu õiguse taseme

riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses sätestatud korras (vt eelnõu § 1 punkt 10 selgitust).

Sarnaselt ajateenijatele ja reservväelastele juurdepääsu õiguse andmisega julgeolekukontrolli tegeva asutuse juhi otsusel rakendatakse sama põhimõtet ka RSO-l osalevate tegevväelaste suhtes, kelle rahuaja ametikohal ülesannete täitmine ei eelda juurdepääsu õigust riigisaladusele. RSO-de koosseisud võidakse komplekteerida teenistujatest, kes oma igapäevaste teenistusülesannete täitmiseks juurdepääsu õigust ei vaja, kuid RSO juhtriigi nõue võib olla, et RSO-l osalev isikkoosseis peab omama juurdepääsu õigust salastatud välisteabele, millele juurdepääsu saamine eeldab riigisaladusele juurdepääsu loa olemasolu. Üldjuhul RSO-del Eesti riigisaladust ei töödelda, vaid juurdepääsu õigust on vaja konkreetses RSO piirkonnas töödeldavale salastatud välisteabele. Juurdepääsu loa väljastamine võib kesta vähemalt kolm kuud, kuid RSO-de koosseisud võivad selguda alles RSO eel lühema aja jooksul või tuleb teha koosseisus muudatusi. Seetõttu lisatakse sättesse ka RSO-l osalevad tegevväelased.

Punktides 3 ja 5 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõikeid 2–4 ja 11–12 ning § 51 lõiget 4¹, asendades julgeolekukontrolli ja juurdepääsu õiguse saamise taotlemise toimingute tegemise asutuse, mis varem oli Kaitsevägi, Kaitseministeeriumi valitsemisala valitsusasutusega. Alates 01.01.2023 on Kaitseministeeriumi valitsemisala personaliteenused konsolideeritud ning teatud juhtudel ei ole julgeolekukontrolli taotlev asutus enam Kaitsevägi, vaid Kaitseressursside Amet.

Punktis 4 muudetakse RSVS-i § 30¹ lõiget 7 ning täpsustatakse, et selles paragrahvis sätestatud tingimustel ja korras antud juurdepääsu õigus kehtib viis aastat ja üksnes kaitseväeteenistuskohustuse täitmise või rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil viibimise ajal, kui juurdepääs on vältimatult vajalik isiku ametikoha ülesannete täitmiseks.

Paragrahvis 6 sätestatakse seaduse jõustumise aeg, milleks on 1. jaanuar 2025. Jõustumisaja valikul on lähtutud eelarvevahendite planeerimise ja kasutusele võtmise nõuetest. Samuti on arvestatud vajadust kehtestada uued rakendusaktid.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu ei sisalda uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole kokkupuudet Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Tsiviilteenistujate kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmis

Sihtrühm

Sihtrühm 1: isikud, kes on Kaitseväe teenistuses ametniku või töötajana.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju riigi julgeolekule on keskmine. Kaitseväe poolt paindlikum isikkoosseisu mehitamise võimaldamine aitab tõhusamalt täita Kaitseväele seadustes ja rahvusvahelistes lepingutes pandud ülesandeid.

Mõju majandusele

Mõju majandusele puudub.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Kui Kaitseväes avalikus teenistuses või töösuhtes olevat tsiviilteenistujat saaks õppustele kaasata tegevvälalastega samadel tingimustel, oleks võimalik vähendada sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohtade vajadust ja seeläbi hoida kokku ressursse, mis muidu läheks tegevvälalastele sõjaväelise väljaõppe andmiseks. Seega on muudatuse mõju Kaitseväele positiivne, kuna aitab Kaitseväe ametikohti selgemalt korraldada ning tagab kogu personali ühtse töökorralduse ja valmisoleku kriisideks.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Kaitseväes ameti- ja töökohtadel olevate tsiviilteenistujate suhtes on mõju vähene, kuna ka praegu osaletakse osas valdkondades oma ülesannete raames sõjaväelise väljaõppe toetamisel, kuid seda tööajareegleid arvestades. Hinnanguliselt on selliseid tsiviilteenistujate ametikohti, mis eeldavad sõjaväelise väljaõppe toetamist, kuni 10% ning sellistes valdkondades, mis peavad tagama oma teenuste toimimise ka sõjaväelise väljaõppe toimumise ajal, näiteks sagedushaldus, IT- ja küberturve, õigusteenindus.

Sõjaväelise väljaõppe toetamise ülesanne tuleb määrata töölepingus või ametijuhendis. Kuna ametijuhendit ei või muuta ametniku nõusolekuta, kui ametijuhendis määratud teenistusülesanded või nende täitmiseks kehtestatud nõuded muutuvad oluliselt, võib muudatusega kaasneda ebasoovitatav mõju, kui ametnik ei ole nõus lisatööülesannetega ja seetõttu soovib ta teenistusest lahkuda omal soovil või vabastatakse ta teenistusest koondamise tõttu. Selle riski maandamiseks tuleb vastavatel ametikohtadel töötavaid ametnikke aegsasti teavitada ja anda neile selgitusi nende muutunud tööülesannete kohta.

Täiendav ebasoovitatav mõju võib avalduda vastavale ametikohale värbamisel, kui sõjaväelise väljaõppe toetamise kohustus vähendab kandideerijate hulka. Seega tuleb ametikoha kirjelduses selgelt teada anda, milliseid ülesanded täitma tuleb asuda. Samas nähakse ette õiguslikud alused ja kompensatsioonimehhanismid laiendatud kaasamise osas ning lisaks annab see võimaluse asuda tööle Kaitseväkke isikutel, kes ei soovi asuda tegevteenistusse. Seega, kokkuvõttes peaks muudatus avaldama sihtrühmale positiivset mõju.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale puudub.

Mõju regionaalarengule

Mõju regionaalarengule puudub.

Reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisse

Sihtrühm 1: reservis olevad isikud.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Muudatus on olulise mõjuga nii riigi julgeolekule kui ka välissuhetele.

Kui vabatahtlikke reservis olevaid isikuid kaasatakse laiemalt riigikaitseülesannete täitmisse ka rahuajal, antakse reservis olevatele isikutele suurem roll ja vastutus ning võimalus aktiivsemalt panustada riigikaitsele ka väljaspool õppekogunemisi ning suurendatakse reservis olevate isikute sidusust Eesti riigikaitse ja Kaitseväega, mis on võtmetähtsusega reservvälalaste valmiduse hoidmisel.

Mõju majandusele

Mõju majandusele puudub.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Uue teenistusliigi loomisega lihtsustub Kaitseväge tegevuse või ülesande läbiviimiseks vajaliku isikkoosseisu komplekteerimine. Teenistusse värvatakse vastava tegevuse või ülesande täitmiseks vajalike oskuste ja teadmistega isikuid teatud perioodiks ja lühikeseks ajaks. Kaitseressursside Ameti ja Kaitseväge töökoormus väheneb, kuna teenistusse värbamine on paindlikum ning selle kohta ei kehti tegevteenistusse võtmisega kaasnevaid protsesse ega nõudeid. Uus teenistusliik ei asenda tegevteenistust, vaid selle kaudu saab toetada tegevusi, mille tarbeks on vaja suurendada isikkoosseisu ajutiselt ja teatud perioodiks, näiteks reservväelastele väljaõppe läbiviimine suurõppustel, mida ei korraldata iga aasta. Seega, arvestades uue teenistusliigi eesmärki ja selle rakendamise võimalusi, võib selle mõju esinemissagedust Kaitseväge ja Kaitseressursside Ameti töökorraldusele pidada pigem väheseks. Kui varem tuli vabatahtlikke võtta teenistusse käsunduslepinguga või vormistati nende töö vabatahtlikult õppekogunemisel osalemisena, siis uue teenistusliigiga luuakse ühetaoline ja selge teenistusse vormistamise kord. Seega avaldab muudatus Kaitseväge ja Kaitseressursside Ameti töökorraldusele positiivset mõju.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Kaitseväge reservis on suur hulk sõjaväelise väljaõppe saanud isikuid, kes tegevteenistusse asuda ei soovi, kuid oleks valmis ja huvitatud panustama ka edaspidi Kaitseväge tegevusse reservis oleva isikuna. Muudatusega tekib reservis olevatel isikutel lisavõimalus osaleda riigikaitstes, omandada juurde või värskendada riigikaitseteadmisi ja saada selle eest tegevväelastega võrdväärset tasu. Seeläbi avaldab muudatus mõju ka isikute tööhõivele. Reservis olev isik, kes soovib asuda vabatahtlikusse teenistusse, saab otsustada, kas pakutav teenistusülesanne, teenistuse kestus ning tasu on talle sobivad lepingu sõlmimiseks. Kuna vabatahtliku teenistuse puhul ei seata reservis oleva isiku tööandjale kohustust säilitada töötaja töökoht või -tasu, peab juba töösuhtes olev reservis olev isik kaaluma ja valima, mil moel ta saab vabatahtlikus teenistuses osaleda. Seega on vabatahtliku teenistuse kaudu võimalik elatist teenida isikutel, kellel aktiivset töösuhet ei ole. Kokkuvõttes avaldab muudatus mõju nii isikute tööhõivele kui ka vabatahtliku teenistuja leibkonnale.

Ajateenijate kaasamine Kaitseväge ülesannete täitmisse (ennetähtaegselt tegevteenistusse võtmine ja RSO-le lähetamine)

Sihtrühm 1: ajateenijad.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele on oluline. Muudatusega tagatakse Kaitsevägele vajalikus mahus ja vajaliku järjepidevusega üksuste komplekteerimine, et tagada sõjaline võimekus. Rahvusvahelistel operatsioonidel osamine on Eesti kui NATO liikmesriigi jaoks väga tähtis. NATO liikmesriigid on kohustatud panustama ja näitama üles koostöötahet liikmesuse tagamiseks. Kaitseväge poolt paindlikum isikkoosseisu mehitamise võimaldamine aitab Kaitsevägele seadustes ja rahvusvahelistes lepingutes pandud ülesandeid tõhusamalt täita.

Mõju majandusele

Mõju majandusele puudub.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Muudatusel, millega võib ajateenija võtta tegevteenistusse enne ajateenistuse tähtaja lõppu, on positiivne mõju Kaitseväge töökorraldusele. Nimetatud muudatuse korral saab ajateenija asuda täitma tegevväelasena Kaitseväge koosseisus rahuaja ametikoha ülesandeid.

Praeguseks on teatud ulatuses väljaõppe saanud ajateenijad võimelised täitma ülesandeid, mida üldjuhul täidavad tegevväelased. Seni kehtinud korra kohaselt oli ajateenijal võimalik tegevteenistusse asuda vaid pärast ajateenistuse läbimist KVTS-i § 56 lg 1 p-s 1 sätestatud tähtaja möödumisel, erand kehtis üksnes juhul, kui ajateenija asus õppima KVA-sse. Muudatusega kaotatakse vastav piirang ning ajateenijad, kes soovivad siduda oma tuleviku Kaitseväega, saavad kiiremini tegevteenistusse ega pea ootama ajateenistuse väljaõppe perioodi lõppemist.

Enne tähtaega ajateenistusest vabastatud isiku tegevteenistusse võtmine korraldatakse tavapärase praktika alusel, s.t isiku soovil ja Kaitseväge ettepanekul.

Muudatusega, mille kohaselt võib RSO-le lähetada ajateenija, võib kaasneda muudatusi Kaitseväge töökorralduses ning tavapärasel RSO-le lähetatava isikkoosseisu komplekteerimise ja lähetamise praktikas. Kaitseväge saab RSO-le lähetada vaid ajateenija, kes on selleks kirjaliku nõusoleku andnud. Kuna RSO-le lähetatud ajateenija võib oma nõusoleku tagasi võtta, peab Kaitseväge korraldama RSO-le lähetatud ajateenija ajateenistuskohata tagasi toomise. Seega avaldub ebasoovitav mõju sellisel juhul, kui Kaitseväl ei ole võimalik tagasi saadetud ajateenijate tõttu RSO isikkoosseisu vajalikus mahus mehitatuna hoida.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Muudatus avaldab sotsiaalset mõju ajateenijale, kelle ajateenistus loetakse enne tähtaega lõppenuks tegevteenistusse võtmisega seonduvalt, kuna riigikaitse kohustust täitvast kodanikust saab vabal tahtel tegevteenistust jätkav isik enne ajateenistuse tähtaja möödumist. Ajateenistuses viibimise ajaks on isikul vaja arvestada teatud piiranguid, nagu väljaõppe territooriumilt lahkumise piirang, kohustus osaleda väljaõppes, n-õ kasarmurežiimist kinni pidamine jne. Tegevteenistusse asumisel laieneb isikule tegevväelastele kohaldatav töö- ja puhkeaja regulatsioon, samuti hakatakse isikule maksma palka vastavalt rahuaja ametikohale ettenähtud ulatuses. Seega isikul tekivad tegevväelastega võrdsed õigused, senise igakuise toetuse asemel hakkab isik saama palka, tänu millele suureneb isiku igakuine sissetulek, mis võib mõjutada ka isiku leibkonna toimetulekut. Enamikul noortest, kes asuvad ajateenistusse, puudub varasem (töölepinguline) töökogemus. Ajateenistusest tegevteenistusse asumisel tekib isikul esimene töölepinguline suhe, mis loob olulise eelise tsiviilelus tööturule sisenedes. Seega, kokkuvõttes avaldab muudatus noortele positiivset mõju.

Muudatus avaldab mõju ajateenijatele, keda lähetatakse RSO-le. Ajateenija RSO-le lähetamine on võimalik vaid ajateenija kirjalikul nõusolekul. RSO-le lähetatud ajateenijale makstakse RSO-l osalemise ajal peale igakuise toetuse ka suurendatud toetust. Seeläbi kasvab ka ajateenija sissetulek. Lisaks omandab ajateenija RSO-l kogemusi ja väljaõpet, mida ei ole tavapärasel ajateenija väljaõppes võimalik omandada. Samuti säilib ajateenijal võimalus võtta juba RSO-l olles lähetamiseks antud nõusolek tagasi ja Kaitseväge peab esimesel võimalusel korraldama ajateenija ajateenistuskohata tagasi toomise. Seejärel jätkub ajateenija tavapärane väljaõpe tema ajateenistuskohas kuni ettenähtud tähtaja lõpuni.

Kuna RSO-le lähetamine on vabatahtlik, ei kaasne sellega ajateenijale lisapiiranguid ega -kohustusi. Kokkuvõttes võib muudatuse mõju pidada ajateenijale positiivseks.

Kaitseväge praktika kohaselt on tegemist muudatusega, mis on vajalik vaid teatud eriala ja üksuste isikkoosseisude mehitamiseks. Seega võib mõju ulatust ja esinemissagedust pidada pigem väikeseks ning harvaesinevaks.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale puudub.

Tegevteenistuspensioni maksmise korralduse muutmine

Sihtrühm 1: reservis olevad isikud.

Sihtrühm 2: Kaitsevägi.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Muudatus avaldab riigi julgeolekule positiivset mõju, kuna võimaldab paremini tagada planeeritud võimearenduste elluviimiseks vajalike tegevväelaste olemasolu, sest motiveerib tegevväelasi oma erialasel tööl jätkama. Vajalikul hulgal ja motiveeritud isikkoosseis on tõhusa kaitse alus ning loob eeldused Kaitseväe jätkusuutlikule arengule.

Mõju majandusele

Mõju majandusele puudub.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Muudatus avaldab positiivset mõju Kaitseväe töökorraldusele, kuna võimaldab kasutada jätkuvalt pikaage se kogemusega tegevteenistujaid ning tagada kaitsevõime areng valdkondades, mis tingimata eeldavad sõjaväelist väljaõpet. Pikaajalise teenistuskogemuse ja sõjaväelise väljaõppega isikuid saab tegevteenistuspensionile siirdumisel jätkuvalt rakendada ka tegevteenistuses, kui vajaliku funktsiooni täitmiseks ei ole tegevväelaste seas piisaval hulgal järeelkasvu tekkinud.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Muudatusel on oluline sotsiaalne mõju isikutele, kes saavad pärast tegevteenistuspensionile siirdumist jätkata ka tegevteenistuses. Sellised isikud saavad jätkuvalt panustada riigikaitse arengusse ja saada peale väljateenitud tegevteenistuspensioni ka töist sissetulekut, sh tegevteenistuses. Muudatus avaldab sihtrühmale positiivset mõju, kuna pensioniõigusliku staaži täitumisel ei ole inimene kohustatud valima pensioni ja töötasu saamise vahel ning soovi korral on võimalik töötamist jätkata ka tegevteenistuses.

Tegevväelaste motivatsioon teenistuses jätkata kasvab oluliselt ja väheneb tegevteenistusest lahkumine seoses tegevteenistuspensionile siirdumisega.

6.1. Muudatuste koondmõju ettevõtete ja/või kodanike halduskoormusele

Käesoleva eelnõuga plaanitavad muudatused kodanike ega ettevõtete halduskoormust ei mõjuta.

7. Seaduse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad kulud ja tulud

1. Tsiiviilisikute, ajateenijate ja reservis olevate isikute kaasamine Kaitseväe ülesannete täitmisse

Tsiiviilteenistujate kaasamisega sõjaväelisse väljaõppesse täiendavaid kulusid ei lisandu, kuna õppuse päevatasu on eelarvestatud ja tasu suuruse mõistes ei ole vahet, millise teenistusliigi alt isikud õppustel osalevad.

Sellega, kui reservis olevaid isikuid võetakse vabatahtlikusse teenistusse ja ajateenijaid vabastatakse enne tähtaega ajateenistusest, et võtta nad tegevteenistusse, et kaasne riigile lisakulu, kuna mõlemat sihtrühma tasustatakse olemasolevast palgafondist.

2. Tegevteenistuspensioni maksmise korralduse muutmine

Tegevteenistuspensioni maksmine tegevteenistuses olles ei too kaasa lisakulu riigile, kuna Kaitseministeeriumi valitsemisalas eelarvestatakse nii tegevväelaste kohad kui ka pensionid iga aasta. Tegevteenistuspensioni kulu planeerimisel võetakse arvesse kõik tegevteenistuses olevad isikud ja teenistusest lahkunud isikud alates 50. eluaastast, kui neil on olemas vajalik tegevteenistusstaatž – seega pensionikulu ei suurene. Samuti ei suurene tegevväelaste palgafondi kulu, kuna täidetavad kohad on eelarvestatud.

8. Rakendusaktid

Rakendusaktide kavandid on seletuskirja lisan 2.

Eelnõukohase seaduse jõustumisel tuleb muuta järgmisi määrusi:

- 1) Kaitseministri 19. märtsi 2024. a määrus nr 3 „Kaitseväekohustuslasele antava identifitseerimiskoodi moodustamise ning kaitseväekohustuslase teavitamise kord“;
- 2) Vabariigi Valitsuse 3. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel ja reservasendusteenistujale reservasendusteenistuses ja erakorralises reservasendusteenistuses osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord“.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumisega seonduvad eelarvevahendid on planeeritud 2025. aastasse, mistõttu jõustub seadus 2025. aasta 1. jaanuaril.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Justiitsministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Kaitseväele.